

**Organizacija vaš Siguriteto thaj Kooperacija ani Europa
MISIJA ANI KOSOVA**

Departmenti vaš Manušikane Hakaja thaj Komunitetija

**Protektiribe thaj Promoviribe e Komunitetongere
Hakajen ani Kosova:
Lokalno Niveloskere Participacijakere Mehanizmija**

Decembro 2009

TABELA PE KONTEKSTO

EGZEKUTIVNO SUMARUMO	1
1. AVGO VORBA.....	3
2. MANDATIRIME MEHANIZMIJA	6
2.1 KOMUNITETONGERE KOMITETIJA.....	6
2.2 MANUŠ SO LEGAREL E KOMUNAKIRI ASAMBLEJA VAŠ E KOMUNITETIJA	10
2.3 DUJTO KOMUNAKO MANUŠ VAŠ E KOMUNITETIJA.....	13
2.4 KOMUNAKORO KONSILO VAŠ E KOMUNITETONGORO SIGURIFE.....	16
3. NAMANDATORNA MEHANIZMIJA.....	18
3.1 KOMUNAKO KOMUNITETONGORO OFISI OFFICE.....	18
3.2 KOMUNAKERE IRANIBASKERE OFISERIJA	22
3.3 KOMUNAKIRI BUTJARNI GRUPA VAŠ IRAME MANUŠA.....	25
4. KONKLUZIJE/KLIDARIPA/	27
5. REKOMANDACIJE/SO TE KEREL PES/.....	29
ANEKSI 1 – Dikhibe upral e komunitetongere mehanizmongo participiribe ko lokalno nivelo (juli 2009).....	31
ANEKSI 2 – I numerikani relacija murša-džuvlja/gender/ ko komunitetongere komitetija (juli 2009).....	33
ANEKSI 3 – 2005 e etnicitetija ani Kosova.....	34

EGZEKUTIVNO SUMARUMO

I efektívno partícipacija e na-mažoritakere komunitetongi¹ ano lokalno niveloskere mehanizmija ani Kosova sasa/sine/ afektirime kotar e politikakere pharuvipena thaj e neve legisacija so sasa andine ani Kosova ko 2008 berš.

Avrijal kotar e štar komunakere butjarne grupe, e komunakere komunitetija sine kerdine andi sasti Kosova. Isi numa nekobor kote so na kergjas pes, ko nekobor uprune komunitetija, ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, džikote ko nekobor jave komune, e komitetija si *de jure* kerdine, *de facto* na kerena buti thaj nanen operacionalno. Vi adava so e multi-etnikane kompozicija e komunitetongere komunitetongi si buhleste sigurimi, olengoro butikeribe thaj performance na čaljarena e trubujimata. Adava si agjare soske nane adekvatno budžetoskere resorsija, bašo bihaljovibe maškar adava kaskeri si rola thaj e reponasabilitetija thaj obstruktívno butikeribe kotar varesave manuša save so si ko komiteti. Vi kodo so khuvena pes pharipenencar, but kotar e komunitetakere komitetija kerena efektívno buti thaj ikerena pes dži ko mandateskere mehanizmija ko komunakoro nivelo.

Dujto mandateskoro mehanizmo si e komunakere komunitetoskere siguripaskoro konsili. Dži akna sine kerdine 23 kotar 33 komuni kobor so isi ani Kosova. Vi adava so o kanuni kotar 2008 berš vaš e Policija² rodela inkluzija/leibe/ sa e komunitetongiri ki sasti komunakiri teritorija, nesave komunitetija na lije lači thaj fer reprezentiribe.

Kana ko 2008 berš avilas ki zor o Kanuni vaš e Korkorutne-Gavernura,³ panda duj neve mehanizmija sine prezentirime sar šerutno manuš ki komunakiri asambleja vaš sa e komunitetija thaj dujto manuš vaš e komunitetija. Olengoro elektiriribe varirinela ko adala komune kote so akala komunitetija kerena majzala/majhari/ deš procenitja kotar e sasti populacija ki komuna.⁴ E pozicije vaš šerutno ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija thaj dujto manš vaš e komunitetija si kerdine ko 12 kotar 14 Kosovakere komune. Numa ano panč komune vi e duj pozicije si kerdine džaindoj pali e komunengere statutija. I Organizacija vaš Siguriteto thaj Kooperacija ani Europa (OSCE) dikhela kaj akala deš procentija našti te sigurinen efektívno thaj adekvatno reprezentiribe thaj partícipiribe e na-mažoritakere komunitetondar. Majdorig, vi adava so sigende si kerdine, olengere performance thaj butikeribe našti panda te džal sar so khamela pes. Sar te si, vi adava so akala mehanizmija sip e avguni faza kotar i implementacija, ikljola kaj majdoritne phundre majangle, vi

¹ BašI akava reporti, e na-mažoritakere komunitetija si definirime sar adala komunitetija save so si ko tikneder numero kotar e javera manuša ko komunakoro niveli.

² Kanuni No. 03/L-035 vaš Policija, 15 juni 2008 berš, <http://www.assembly-kosova.org/cid=2,191,244>.

³ Kanuni No. 03/L-040 vaš Lokalno Korkorutno gaverno, 15 juni 2008, http://assembly-kosova.org/common/docs/liget/2008_03-L040_en.pdf.

⁴ Artiklo 54.1 thaj 61, 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno.

kotar lokalno, vi kotar e centralno niveloongere autoritetija, khamela pest e zuraren pes akala mehanizmija thaj olengoro efektiviteti.

Maškar e na-mandateskere komunakere mehanizmija, e komunakere komunitongere ofisija si kerdine ko sa e 26 komune kote so isi prioriteti ko adoptiribe/džaindoj pali/ o kanuni vaš e Lokalno Korkorutne Gavnerura 2008, thaj save so ka keren buti paše e OSCE-sar, so sine kerdini vi dži akana e komunencar thaj khetane ke zuraren lačheder mehanizmon vaš e participitribe thaj reprezentiribe e komunitongi ano publikano dživdipe. Sar te si, o kanuni vi majodorig našti te kerel bareder performance. Vi ko akava nivelokotarimplementiribe, sikavela pes kaj vi o centralno, vi o lokalno autoritetija khamela pes te zuraren o efektiviteto katar kodola mehanizmija.

Maškar e na-mandateskere komunakere mehanizmija, e komunakoro komunitongoro ofisi si kerdo ko sa e 26 komune kote so isi prioriteti te adoptirinel/te lel/ pes o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gavneru, e rezultatija kotar khetanutni buti e OSCE-sar, vi majodorig zurarena e mahanizmon vaš e participiribe thaj reprezentiribe e komuniton ko publikano dživdipe. Numa, o kanuni vi majodorig na kerela lafi vaš akava mehanizmo thaj i decizija te kerel pes gasavo ofisi vaš komunitetija, mukhela e komunenge. 15 komune dži akana phutargje gasave komunakere komunitongere ofisija so ikljovela kotar olengoro statusi. Numa ko nekobor komune akala ofisija na reflektirinena etnikani kompozicija kotar nesave komunitetija. E Roma, e Aškalije thaj e Egipťjanura si komunitetija save so nane lače reprezentirime komunitetija. Generalno, e komunengere komunitongere ofisija lače funkcionirinena, vi adava so ko nekobor komuni vi majodorig arakhena pharipena, specijalno ko adava so nane olen manuša, ja palem budžeti.

I situacija pe savi arakhena pes vi e pozicije va Komunakere ofiserija vaš iranibe generalno si bilači thaj džala numa ko adala komune kote si prioriteti te len o 2008 kanuni vaš Loklano Korkorutno Gavneru. Numa ko šov komune olengoro statuti eksplicitno dena reference vaš gasavi pozicija. Te ovel i situacija phareder, akava mehanizmi si limitirimo ko leskoro efektiviteto sostar si limitirimo kotar e komunakoro budžeti. Odolestar, sar egzempli/misal/, e aktivitetija so kerela o ofiseri vaš iranibe si limitirimo kotar e donatorija thaj olengiri finansijakiri arka, sar so si o Khetanutne Nacijengoro Učo Komesari vaš Našle Manuša (UNHCR) thaj e Danskakoro Konsilo vaš Našle Manuša.

O trito na-mandateskoro mehanizmi, e komunakiri butjaki grupa vaš iranibe, generalno dikhindoj si kerdini thaj funkcionirinela. Vi akate i situacija nane lači ko upruno Kosovo kote so e Serbongere mažoritakere komune ani Mitrovicakoro regioni thaj ko adala komune kote so isi limitirimo numero kotar e dislocirime manuša. Nesave kounengere butjarne grupe vaš iranibe na kerena doborom lači

buti. Sar vi ko javer thana e Romengere, Aškaliengere thaj e Egiptjanongere komunitetija nane lače reprezentirime.

E manušEngoro numero kotar e Kosovakere Serbongiri komuniteta si tikneder ko Kosovakere lokalno nivelongere institucije pali februaro 2008 kana but Serbora gle peske avrijal, vi džanindoј kaj sine kerdine gasave komunakree komitetija, numa e Serbura ani Kosovo thaj olengiri participacija ko akala mehanizmija sine bilači majbut kotar e Serbongoro bojkoti.

1. AVGO VORBA

Akava reporti dikhela e participacijakere mehanizmon vaš protektiribe thaj promoviribe e komunitetongere hakajen ko lokalno nivelo ki roš katar e politikane thaj normativno pharuviba save so sikavgje pes pali o februari 2008. O adoptiribe thaj i implementacija e kanuneskiri 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno sine afektirimo thaj astargja pes eefektivno na-mažoritetakere participijasar ko publikane butja ko lokalno nivelo. I decizija ma te len pes akala mehanizmija ano kanuni, so ikילו kotar e UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30 vaš e Korkorutno Gavarnipe e Komunengo ani Kosova, amandmirimo kotar e UNMIK-oskiri regulacija 2000/45 vaš Korkorutno Gaverno e Komunengo ani Kosova (UNMIK Regulacija 2007/30),⁵ sar e komunakere komunitetongere ofisija thaj e medijacijakere komitetija, sine mukhline pe rig ki bilači situacija thaj ko majodorutno vakti na sine kerdine. Majodorig, i abolicija/kanuneskoro činavibe/bazirimo upral fer-ulavibaskoro-sistemi,⁶ savo so harne vaktesker pharuvgja pes jekhe buteder eefektivno komunakoro reportiribaskoro siustemo, dikhela sine pes kaj e na-mažoritetakere komunitetija ačhile bizi instrimenti te sigurinen kaj e komunakre budžetija/love/ ka oven legardine kotar e principija bazirime upral i na-diskriminacija. Ko agor, o bojkotiribe smamuj e Kosovakere institucije so džala sine kotar jekh bareder numero Kosovakere Serbura save kerena sine buti ko nesave komune, na ačhavgje numa e Kosovakere Serbon bireprezentirime ko komune, numa vi činavge pengere aviba dži ko servisija komunatar.

E na-mažoritetakere komunitetongiri participacija ko publikano dživdipe thaj ko procesija kote so anena pes e decizije, dikhela pes sar jekh esencijalno elementi te vazdel pes demokratikano thaj čačuno multietnikano them, thaj te keren pes kondicije/usulija/ vaš integriribe bizi asimiliribe zorasar. O hakaj vaš participiribe paše si phanglo e javera internacionalno standardoncar thaj fundamentalno hakajencar, sar so si o eefektivno jekhipе, thaj o šajipe e minoritetija te zuraren

⁵ Dikh: http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2007regs/RE2007_30.pdf

⁶ Akava fer-ulavibaskoro-sistemi sine kerdino kotar e UNMIK-oskiri Administracijakiri Instrukcija 2001/01 thaj avgo drom sikavgja pes ko fiskalno berš 2002. O cilo sine te del pes dumo proporcionalno thaj fer avibe e na-mažoritetongere komunitetonge avibe dži ko komunakere budžetija.

pengoro identiteti thaj kultura.⁷ O efektivno participiribe si buhlesti prendžardo principi kotar e but internacionalno legalno thaj politikane standardija, deklaracije thaj rekomandacije. E Khetanutne Nacijengoro Internacionalno Kovenanti vaš e Civilnikane thaj Politikane Hakaja, prendžarela o hakaj te lel pes than, direktno, ja palem indirektno, ko publikano dživdipe;⁸ Khetanutne Nacijengiri Deklaracija vaš e Hakaja Manušengi ktoar e Nacionalno, Etnikane, Religijakere thaj Čhibjakere Minoritetija, prendžarela o hakaj vaš efektivno participiribe ko publikano dživdipe;⁹ thaj e Eurpako Konsileskiri Konvencija vaš Protektiribe Nacionalno Minositetongo, eksplicitno phenela kaj khamela pes e minoritetongi efektivno participiribe ko publikano dživdipe, specijalno ano dfere save so direktno afektirinela olen.¹⁰ I efektivno participacija sa e komunitetongiri ko procesi kana kerela pes decizija, vi ko cventralno, vi ko lokalno nivelo, si integralno kotor e OSCE-skere dokumentondar, specijalno ko Kopenhagenskoro Dokumenti¹¹ thaj e Lund Rekomandacije vaš Efektivno Participiribe e Nacionalno Minoritetongi ko Publikano Dživdipe.¹²

Vaš e metodologija savi sine istimalkerdi ko akava reporti, e informacije si bazirime upral e OSCE-skoro regularno monitoringo thaj upral e reportiribaskere aktivitetija, komplementirime e OSCE-skere specijalno fokusesar ki buti ko tereni upral e lokalno participacijakere mehanizmija. Vi kvalitativno, vi kvantitativno e informacije

⁷ Paragrafo 13 kotar e Europakere Konsileskiri Konvencija vaš protektiribe e Nacionalno Minoritetongi, Godideibaskoro Komiteti thaj Komentari vaš Efektivno Participiribe, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_CommentaryParticipation_en.pdf

⁸ Artiklo 25 kotar e Khetanutne Nacijengoro Kovenanti vaš Civilnikane thaj Politikane Hakaja: „ (...) *khamela te ovel olen hakaj thaj šajipe (...) te len than ko publikano dživdipe, direktno, ja palem trujal tromale elektirime reprezentantija (...)* .

⁹ Artiklo 2.2 kotar e Khetanutne Nacijengiri Generalno Asamblejakiri Deklaracija vaš e Hakaja e Manušengeri kotar e Nacionalno vaj Etnikane, Religijakere thaj Čhibjakere Minoritetija: „*e Manušen kotar e (komunitetija) isi hakaj efektivno te participirinen ko (...) publikano dživdipe,*„

¹⁰ Artiklo 15 kotar e Europake Konsileskiri Konvencija vaš Nacionalno Minoritetongoro Protektiribe: „*E riga khamela pes te keren kondicije vaš efektivno participiribe e manušengi sve si nacionalno minoritetija ko kulturakoro, socijalno thaj ekonomikano dživdipe thaj publikane butja, specijalno ano kodola save so afektirinena olen,*„

¹¹ O Dokumenti 1990 kotar o Khidipe ano Kopenhagen ki Konferencija vaš e Manušikani Dimenzija e Konferencijako vaš Siguriteto thaj Kooperacija ani Europa (<http://minerles.lv/osce/cope90e.htm>). Paragrafo 35 Kopenhagenskere Dokumentostar: „*E Thema so lije participacija ko khidipe ka respektirinen o hakaj e manušengoro kotar e nacionalno minoritetija te len efektivno participiribe ko publikane butja, leindoj kate i participacija ko butja phangle e protekcijasar thaj promoviribasar ko olengoro identiteti sar minoritetija,*„

¹² E 1999 Lund Rekomandacije vaš Efektivno Participiribe e Nacionalno Minoritetongi ko Publikano Dživdipe (http://www.osce.org/documents/hcnm/1999/09/2698_en.pdf) akharela te adoptiorinen pes aktivitetija te promovirinel pes participiribe ko publikano dživdipe thaj e procesija kote so anela pes decizija vaš sa e komunitetija ko centralno thaj ko lkoalno nivelo. E Lund Rekomandacije, lena andre, *inter alia*, komunitetongoro reprezentiribe ki parlamentarno asambleja, ko ministeriumija, ko civilno servisi; thaj te fasilitirinel pes ki preparacija vaš elektiribaskere procesija; te keren pengere konsultativno grupe; thaj te anen rezolucijakere mehanizmon.

sine khedime maškar o februaru thaj juli 2009-to berš trujal phutarde phučipena bičhaldo dži ko komunekere manuša.

O reporti sikavela vi praktike anop keribe thaj funkcioniribe participacijakere mehanizmongo ano lokalno nivelu. Numa, sar te si, varesave kotar e maheanizmija¹³ si kerdini ko sigutno vakti, thaj akana akanaske našti te kera lafi vaš olengere performanse.

Astarindoj kotar e mandateskere komunakere participacijakere mehanizmija, o reporti majjangle vakerela vaš e komunitetongere komitetija, save si jekh kotar e majphurane mandateskere mehanizmija. Majdorig džala pes e dujto manušesar ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija thaj e dujto manušesar ani komuna vaš e komunitetija, so sine sigate kerdino ko 2008 kanunesar vaš Korkorutno Gaverno, thaj ko agor ka vakerel pes vi vaš e komunakere komunitetongoro konsili vaš siguripe.

O reporti majdorig dela deskripcija vaš adava sar kerdine pes vi e na-mandatoskere mehanizmija, leindoj ki godi vi e praticanacijakoro niveli kotar e na-mažoritetakere komunitetija, thaj e lače praktiken , ja palem e problemon kolencar khuvena pes e na-mažoritetakere komunitetija. Akava kotor astarela deskripcijasar e komunakere komunitetongere ofisoncar, mehanizmo vakerdino kotar e UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30, numa na kotar e 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno. Majdorig džala i deskripcija vaš e pozicija komunakoro ofiserija vaš iranipe. Akava kotor astarela thaj o vakti kana astargje te keren buti akala butjarne grupe vaš o iranibe.

Sako jekh šero/kotor/ reportestar, astarela deskripcijasar ko kanuneskiri sevlifokusesar upral e mehanizmongere mandatija. Džala deskripcija e mehanizmongi ko Kosovakere panč regionija, džaindoj pali i abeceda (Gjilan/Gnjilane, Mitrovicë/Mitrovica, Pejë/Peć, Prishtinë/Priština, and Prizren regions), thaj vakeribe sar kerdine pes e mehanizmija thaj sar funkcionirinena. Ko jekh vakti vakerela pes vi vaš adava so naštine te kerel pes thaj vi vaš e majlače praktike. Sako jekh šero/kotor/phenela harneste vi vaš e rekomandacije/so te kerel pes majdorig/.

Ko majpaluno kotor, bazirimo upral adava so arakhlja pes ko tereni kotar e OSCE-skere butikeriba, monitoringo thaj analize, akava reporti sumirinela rekomandacije dži ko lokalno thaj centralno institucije ani Kosova, cilosar te zoraren pes e kapacitetija, te bajrarel pes o efektiviteti ko mehanizmija so kerena buti, thaj te promovirinel pes o protektiribe e komunitetongo ko lokalno nivelu.

¹³ E majpalune kerdine mehanizmija si I pozicija kotar e dujto manuš ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija, dujto manuš ki komuna vaš e komunitetija thaj e komunakoro konsilo vaš siguripe.

2. MANDATESKERE MEHANIZMIJA

2.1 KOMUNITETONGERE KOMITETIJA

E komunitetongere komitetija sine kerdine sar komitetija ko komunengere asambleje, džaindoj pali e UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30. O komiteti kerela sine kooperacija e medijacijakere komitetosar, pali adava astargja te referirinel thaj te del rekomandacije dži ki komunakiri asambleja. Džikote e medijacijakoro komiteti našti te dikhel pes majdur kotar e 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno, e komunitetongere komitetija vi majodorig kerna sine buti. Akanutni legislacija thaj o kanuni dela šajipe e komunitetongere komitetonge direktno te den rekomandacije dži ki komunakiri asambleja vaš sa e butja so si phangle e implementacijasar thaj e trubujimatoncar vaš e manuša save so si kotar e tikneder komunitetija. Akala aktivitetija repsektirinena o šajipe e komunitetongo te ikeren, sikaven pengiri etnikani kultura, olengeri religija thaj olengoro lingvistikano identiteti.¹⁴ O anibe e kanuneskoro 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno na preirangja/na modificiringja/ akala komunitetongere komiteoton sar so si regulirimo ki UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30.¹⁵ Džaindoj pali i legislativa/kanuni/ e komunitetongere komitetija si kerdine kotar komunakiri asambleja thaj kotar e komunitetongere reprezentantura thaj ko agurono vakti vi kotar e mažoritakoro komiteti. E UNMIK-oskiri Administracijakiri Instrukcija 2003/02 vaš e Procedurengoro Legaripe vaš e Butikeribe e Komunakere Komunitetongi (Administracijakiri Instrukcija 2003/02) specifikane phenela kaj: „o komuniteto savi si mažoriteta ki komuna, khamela pes teleder kotar ekvaš membrija ano komiteti thaj e javera membrija/gende/ ko komiteti khamela pes te reflektirinel o numero e na-mažoritetakere komunitetondar ki komuna,„¹⁶

Ki Gjilan/Gnjilanakoro regioni sa e komune, numa na ko Štrpce/Shtërpçë thaj ki Viti/Vitina¹⁷ kergje komunitetongere komitetija sar so phenela olengoro statuti. E komitetongere bešipena ikerena pes regularno. Avrijal kotar Kačanik/Kaçanik¹⁸ sa e komune ko regioni save so kergje komunitetongere komitetija, džana sine pali e normativengere rodipa ko lengere multi-etnikane komune. Upral sa, vi majodorig e komitetongere performanse thaj butikeribe na čaljarela, vi adava so egzistirinena jekh lungeder vakti, našti te keren lačheder buti. Sostar si adava agjaar isi nekobor butja. Majangle, e Kosovakere Serbongere thaj Romengere komunitetija, ko lengere komitetija olengere reperezanton na dikhena sar legitimno reprezentantija sostar

¹⁴ Artiklo 53.2, 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno.

¹⁵ Artiklo 23, UNMIK REgulacija 2007/30.

¹⁶ Artiklo 3.3 a, UNMIK Administracijakiri Instrukcija 2003/02.

¹⁷ Ko Štrpce/Shtërpçë e komunakiri asambleja na kerela teli akala kanunija buti kotar o januari 2008 thaj olengoro komiteti na khedingja pes kotar 2008-to berš.

¹⁸ Soske e komunakiri etnikani kompozicija si mono-etnikani, numa nekobor Roma dživdinena odorig.

olengere komunitetija bojkotiringje e Kosovakere institucijen. Vi adava so o OSCE ko kontinuiteti dela zor te del suporti, te trenirinel e manušen kotar e komitetija, e komunakere autoritetija kergje but hari te zuraren e manušen kotar e komunitetongere komitetongiri participacija.

Ki Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, e trin uprune Kosovakere Serbongere mažoritetakere komune¹⁹ na alusargje/elektiringje/ manušen ko komunakere asambleje sar so vakerena e UNMIK-oskere Regulacije, thaj na kergje e komunitetongere komiteton. Numa akala trin uprune Kosovakere Albancongere mažoritetakere komune²⁰ kergje komunitetongere komiteton thaj čhibgje olen ko olengere komunakere statutija. Kotar akala trin, numa ko Vushtrri/Vučitrn e komunitetongoro komiteti fundkcionirinela lače thaj ikljola ko agor but butjencar so si phangle e komunitetosar, vi adava so nane ole specificirime reference. E komunitetongoro komiteti ki Mitrovicë/Mitrovica si kerdino, numa panda nane operacionalno, džikote e komunitetongoro komiteti ko Skenderaj/Srbica na ikerela regularno pengere khidipa/arakhiba/. Ko akala trin komune sa e komunitetija save so dživdinena olende si reprezentirime ko komunitetongere komitetija, numa ki komuna Mitrovicë/Mitrovica, ko olengoro komiteti nane manuš kotar e Romengiri komuniteta. E politikane pharuvipa ko 2008 berš na kergje influenza upral akala komitetija. Džanindoj o fakti kaj ko akala trin uprune komune olengiri komunakiri asambleja si kerdini numa kotar e Kosovakere Albancija, e komunitetongere komiteton isi bareder thaj esencijalno rola te sigurinen kaj e na-mažoritetakere komunitetija ka participirinen ko komunakere decizijengoro anibe thaj keribe.

Ko Pejë/Peć regioni, numa na ki Kosovakere Albancongiri komuna Junik, kerdine si e komunitetongere komitetija thaj sa e komitetija khuvgje ko komunengere statutija. Sa akala komitetija adoptiringje/lengje/²¹ ja palem kergje pengere kanunija butikeribaske,²² numa na kergje ko Dečan/Dečane. Baši adava koj ka khuvel andre kokomunitetongere komunitetija, sa e komune phergje e multi-etnikane normative thaj regulative. Sar te si, ki Klinë/Klina e komunitetongoro komiteti khuvela pes pharipenencar te lel andre e Aškalijengere komuniteton.²³ E pharuviba ko 2008 berš ko politikano thaj legalno butja, na kergje nesave pharuvipa ko komunitetongere komitetija, numa ko Dečan/Dečane jekh kotar e komunitetija čače zurargja akale komitete. Numa, phareste si te phenel pes akava zuraribe alo pali e pharuviba ko 2008 berš ja palem na. Numa, generalno dikhindoj, ko sasto regioni, e komunitetongere komitetija, vi majodorig kerena čorole performanse ko lengoro butikeribe. Adava si odolestar soske varesave membrija ko komunitetongere

¹⁹ Leposavić/Leposaviq, Zvečan/Zvečan thaj Zubin Potok komune.

²⁰ Mitrovicë/Mitrovica, Skenderaj/Srbica thaj Vushtrri/Vučitrn komune.

²¹ Pejë/Peć.

²² Ki Klinë/Klina thaj Istog/Istok komune.

²³ Ki Klinë/Klina, e Kosovakere Aškalijengiri komuniteta nane reprezentirimi ko komiteti. Numa, soske jekh kotor Aškalijendar identificirinena pes sar Egipjtanija si phareder te identificirinen pes šajutne membrija kotar e Aškalijengoro komuniteti.

komitetija kerena varesave obstrukcije²⁴ thaj odoleske so but olendar na haljovena/hačarena/ i rola so legarena e komunitetongere komitetija. Kotar javer rig, e komunakere autoritetija butivar na zorarkerena akale komiteton thaj crdena olen kotar o procesi kana ki komuna kerela pes/anela pes/ nesavi decizija. Kotar i pozitivno rig, ki komuna Klinë/Klina, e komunitetongoro komiteti kergja jekh *ad hoc* komisija save so isi mandati te kerel monitoringo upral adava, te sigurinel pes kaj e skrinisarde informacije ka aven dži ko manuša so kerena buti ko civilno servisija ki čhib so von haljovena.

Ko Prishtinë/Prištinakoro regioni sa e šov komune lije e komunitetongere komiteton an/ko/ pengere statutija thaj kerena buti bazirime upral o legaripaskere statutija.²⁵ Numa, sar te si, generalno kerdini si etnikane balansirimi reprezentacija e komunitetongere manušengi. Majdur, ko akava regioni kerdini si vi jekh balansirimi gender/murša-džuvlja/ reprezentiribe ko komunitetongere komitetija vi trujal sasto Kosovo. Numa, vi majdorig, e komunitetongere komitetongere performanse ačhovena limitirime. E pharuvipa ko institucionalno nivelo na afektiringja o funkcioniribe e komunitetongere komiteton, thaj na rezultiringje bareder diferensencar/javeripencar/ kana ka kerel pes komparacija angleder, thaj pali e pharuvipena.²⁶

Sa e efta komunengere statutija ko Prizrenesko regioni lije andre e komunitetongere komiteton sar permanetno komitetija, džikote duj komunitetongere komitetija kerena buti džaindoj pali barvaleder butikeribaskoro planiribe.²⁷ Sa kotar akala komune ano regioni vaš e na-mažoritetakere komunitetija alociringje/dengje/ butipa kotar e thana ano komitetija. Upral sa, sa e komunitetongere komitetija ko regioni džana pali e regionalno rodipena vaš multi-etnikano reprezentiribe. E komunitetongere komitetija ki Gjakovë/Đakovica²⁸ thaj Prizren²⁹ na siguringje

²⁴ Butivar soske e memboren isi buteder personalno butja thaj naj olen hakjaribe vaše politikano trujalipe.

²⁵ Ko Shtime/Štimlje thaj ko Podujevë/Podujevo e butikeribaskere lila si andre ko komunakere statutija so kerela phareder e komunitetongere komitetonge te keren upri lende nesavi modifikacija.

²⁶ Sar te si, ko Shtime/Štimlje i frekvencija ko komunitetongere komitetija khidipa ko 2008 berš seriozno pelo tele, ki komparacija e 2007 beršesar kana von arakhena sine pes jekhvar ko masek/čhon/ thaj kotar e Kosovakere Serbondar na sine manuš kotar marti 2008 berš. Ko Fushë Kosovë/Kosovo Polje sine ikerdino numa jekh khidipe ko 2008 berš. Javereder si i situacija ki Priština kotae so e komunitetongoro komiteti džala dureder peskere mandatosar thaj kerela buti vi upral e individualnop rovipena. Ko Lipjan/Lipljan e khidipaskiri frekvencija, ki komparacija 2007 beršesar, barili thaj akana o komiteti astargja te del vi rekomandacije e komunakere asamblejake te dikhel e diskusije save so nane ko interesi e na-mažoritetakere komunitetongi.

²⁷ Ko komune Prizren thaj Gjakovë/Đakovica, thaj ko Malishevë/Mališevo, e komunitetongere komitetija kerena buti bazirimi upral e akcijakoro plani.

²⁸ E Romengoro komuniteti savo so numero nane tikno ki Gjakovë/Đakovica, nane reprezentirimo ko komunitetongoro komiteti. Nane reprezentirimo ni e Kosovakere Bošnjakongoro komuniteti.

²⁹ E Aškalijengoro komuniteti nane reprezentirimo ko komunitetongoro komiteti. Džaindoj pali o lil so o prezidenti kotar e Demokratikani Aškalijengiri Partija ano Kosovo bičhalgja e šerutne

reprezentiribe kotar sa e komunitetija so dživdinena ko olengere komune. Numa ki Mamuša/Mamushë/Mamuša komuna³⁰, e javere komitetongoro funkcioniribe si dikhlino sar lačno ko sa e javera komune kote so džala sine pes pali mehanizmija save so dena šajipe vaš efektivno kontribuiribe thaj participiribe ko procesija kana kerela pes decizija. Bareder pharuvipa na sikavgje pes sar rezultati kotar o nevo politikano scenario, numa ko Rahovec/Orahovac, kote so e Kosovakere Serboja bojkotiringje e Kosovakere institucijen, thaj e komitetongoro komiteti si *de jure* kerdino³¹, numa *de facto* na funkcionirina.

Upral sa, e komitetongere komitetija vi majodorig khamela pes te ikeren pes dži ko mandateskere mehanizmija vaš e na-mažoritakoro participiribe ko lokalno nivelo. Numa, o efektija nane savaht/sakana/ adekvatno, specijalno ko adala komune kote so isi komunitetija saven so isi tikneder numero.³² Ko jekh vakti, ni o gender/murša-džuvlja/ balansi nane lačno vaš e džuvlja thaj olengoro reprezentiribe, so ačhavela than buteder komunitongere membija te oven tele-reprezentirime/bireprezentirime/.³³ Specijalno e džuvlja kotar e dukhavdine komunitetija sar so si e Roma, Aškalije thaj Egiptjanija nane reprezentirime sar e javer džuvlja kotar e javera komunitetija. Sa ko sa, e komitetongoro komitetongo efektiviteto si but teleder sar so adžikera sine pes ko sasto Kosovo. Adava si soske, o finansije thaj o profesionalizmo maškar e membrura ko komiteti si tikno, thaj butivar nane olen suport/dumo/ kotar e komunakere autoritetija. Butivar, akale komitetoskoro mandati nane vužo/klaro/haljovdo/ kotar korkore e membrija, thaj varekana o komitetija vazdena agenda savi so na olengiri specifikani buti, thaj e butja so von trubuj te astaren na tretirinena/kerena/. O legalno thaj e politikane pharuviba so ule ko 2008 berš dži akana na afektiringja lačheder e komitetongoro funkcioniribe. Mamuj adava, e direktno mehanizmija³⁴ kerdine teli o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno³⁵ si numa ko lil hrtamome thaj na bajrarena i influenza thaj efektiviteto ki relacija komiteti vis-à-vis komunakiri asambleja.

manušeske thaj dži ko šerutno ki komunakiri asambleja ko 14 aprili 2009 berš koleste rodela sine reprezentanti kotar e Aškalijengeri komuniteta te khuvel ko komitetongoro komiteti. E komitetoskoro šerutno manuš sikavgja lačni voja te sigurinel reprezentiribe vi kotar e Aškalijengoro komiteti sar so rodena e kanunija.

³⁰ Ki Mamuša/Mamushë/Mamuša numa duj khidpa sine kerdine kotar o decembro 2008 berš dži akana thaj o komiteti na alusargja komiteteskere šerutne thaj na kergja butjako plani.

³¹ E komitetongoro komiteti ko Rahovec/Orahovac si kerdinokotar štar Kosovakere Serboja, jekh Rom, jekh Egiptjani thaj trin Kosovakere Albancija.

³² Dikh o Aneksi 2.

³³ O Aneksi 2 sikavela kaj numa 53 membrija si džuvlja reprezentantija e komunitondar thaj 127 si murša.

³⁴ E medijacijakere komitetongoro činavibasar, e komunitongere komitetija khamela pes direktno te den rekomandacije dži ko komunengere asambleje thaj te sigurinen e provizijengoro implementiribe vaš e manuša kotar e komunitetija, sar so phenela o Artiklo 53.2, 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno.

³⁵ Artiklo 53.2, *ibid*.

O OSCE dži ko komunakere autoritetija dela rekomandacije te vazden o dijologo e komunitongere komitetoncar cilosar te del olen dumo thaj te sikaven olenge sar te vazden bareder efektiviteto olengere mehanizmoncar. Organiziribe treningoja ka barvarkerel e komitetongoro profili mamuj adava so khemela pes te kerel pes thaj te adresirinel pes.

2.2 MANUŠ SO LEGAREL E KOMUNAKIRI ASAMBLEJA VAŠ E KOMUNITETIJA

I pozicija šerutno ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija (legarutno manuš) si jekh kotar e duj neve mehanizmija vaš e komunitetija kerdine pali e 2008 konstitucija³⁶ thaj 2008 kanuni vaš e Lokalno Korkorutno Gaverno. Akale mehanizmongoro cilo si te promovirinen maškar-komunitongoro dijologo thaj te ovel varesavo fokalno punkto vaš adresiribe e na-mažoritakere problemon thaj intereson ko asamblejakere khidpa/bešipena/.³⁷ O legarutno manuš si sar jekh fokalno punkto vaš e komunitongere rovipena mamuj e aktija, ja palem decizije, so šaj te kerel i komunakiri asambleja thaj savo so šaj te vazdel jekh proceso vaš e komunitongere hakajengo phageripe.³⁸ Kana o šerutno/legarutno/ manuš nane te ovel čalo kotar adava sar e komunakiri asambleja pharuvela varesavo komunitongo problemi, vov, ja palem voj, šaj te vazdel rovide direktno dži ki konstitucijaki kris.³⁹ Akava ultimativno šajipe e šerutne manušes, dela ole jekh but zuralo instrumenti *vis-a-vis* komunakiri asambleja.

Akale manušeskoro nominiribe džala pali e kanuni thaj rodela kotar e sasti populacija ki adija komuna deš procentija te oven kotar e kotar na-mažoritakiri komuniteta.⁴⁰ Oorig kote so akava procenti kotar e na-mažoritakoro komuniteti našti te resel pes, e komuna isi diskrecijakoro hakaj te kerel akija funkcija/than/ te dikhlja pes kaj akija funkcija ka ovel lachi vaš e na-mažoritakere komunitongo protektiribe. Dži akana, 14 komune kergje akija pozicija šajutni ko lengere statutija, kolendar dži akana 12 komune kergje akija pozicija legarutno/šerutno/ manuš.⁴¹ Duj komune⁴² line decizija te džan majodorig thaj den šajipe te kerel pes akija pozicija⁴³ vi adava so na phergja pes o kanuni so rodela deš procentija.

³⁶ Art. 62, 2008 konstitucija.

³⁷ Artiklo 55.1, *ibid.*

³⁸ Artiklo 55.2 thaj 55.3, *ibid.*

³⁹ Artiklo 55.4, *ibid.*

⁴⁰ Artiklo 54.1, *ibid.*: „Ko komune kote so majhari deš procentija (10%) e manušendar si kotar e Komunitetija save so nane mažoriteti ko adala komune, Šerutno manuš ki komunakiri asambleja vaš e Komunitetija šaj te ovel rezervirimo sar than vaš reprezentanti kotar adava komuiteti,„

⁴¹ Vaš e lista komunengi dikh o Aneksi 1.

⁴² Ferizaj/Uroševac thaj Gjakovë/Đakovica. I decizija sine kerdini pali keribe lafi e Ministeriumesar vaš Lokalno Gavernoskiri Administracija.

⁴³ O majpaluno senzusi/genibe e maušengo/sine kerdino ko 1991 berš. Vi adava so e rezultatija kotar akava manušengo genibe nane faktično, e manušengi struktura na pahruvgja pes but kotar 1991.

Ko Gjilan/Gnjilanakoro regioni, akija pozicija kotar šerutno manuš kergja pes ko komune Ferizaj/Uroševac (Aškalija), Gjilan/Gnjilane (Kosovakoro Khoraj), Kamenicë/Kamenica (Kosovakoro Serbo) thaj ki Viti/Vitina (Kosovakoro Serbo).⁴⁴ Ki komuna Gjilan/Gnjilane o legarutno/šerutno/ manuš avš e komunitetija regularno džala ko khidipa/bešipa/ ko komunakere asamblejakere sesije, sikavela interesi ani buti e komunitetongere komitetosar thaj dela olinge dumo, vi sar komunitetakoro reprezententi, vi sar legarutn/šerutno/ manuš. Ko Ferizaj/Uroševac e legarutne/šerutne/ manušes isi pharipa te kerel peskiri buti soske nane ole budžeti. Ki Kamenicë/Kamenica, o legarutno manuš na kerela lače peskiri buti sar so khamela pes, soske nane ole than/ofisi, thaj nane ole dumo kotar e profesionalcija sokerena buti ki komuna.

Ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni nijekh kotar e komune na kergja i pozicija vaš legarutno/šerutno/ manuš. Ki rig kotar e trin uprune komune,⁴⁵ ko telune komune minimum legalno rodipena si pherde numa ki Mitrovicë/Mitrovicakiri komuna kote so e na-mažoritetakere komunitetija kerena buteder sar deš procentija kotar e totalno populacija.

Ko Pejë/Pećeskoro regioni kerde si e mehanizmija thaj legarutno/šerutno/ manuš si apointirimo ko Istog/Istok (Egiptjani) thaj ki Pejë/Pećeskiri komuna. Ko Pejë/Peć o manuš so si legarutno/šerutno/ ko jekh vakti si vi komunakiri butjarni grupa vaš iranipe thaj regularno lela than ko sa e komunitetongere komitetonge khidipa/bešipena/. Akalesar akale manuše isi duvar šajipe te ovel buteder aktivno sar legarutno/šerutno/ manuš.

Ko Prishtinë/Priştinakoro regioni, legarutne/šerutne/ manuša si apointirime ko komune Prishtinë/Priştina (Kosovakoro Khoraj),⁴⁶ Fushë Kosovë/Kosovo Polje (Aškalija) thaj Lipjan/Lipljan (Aškalija). Ko Fushë Kosovë/Kosovo Polje thaj ko Lipjan/Lipljan komune, e legarutne/šerutne/ manuša nane direktno involvirime ko problemongo adresiribe so astarena e na-Albancongere komuniteton thaj khamela pes olinge personalno inicijative.

Ko Prizreneskoro regioni e pozicije legarutne/šerutne/ manuša si etablirime/kerdine/ džaindoj pali e statutija thaj e manuša si apointirime ko Dragash/Dragaš (Kosovakoro Bošnjako), Prizren (Kosovakoro Bošnjako) thaj Gjakovë/Đakovo (Egiptjani). E Prizreneskere thaj e Dragash/Dragašeskere legarutne/šerutne/ manušen isi soja te keren buti. Akija pozicija nane kerdini ko Suharekë/Suva Reka

⁴⁴ Ki Viti/Vitina, jekh manuš ikerela akija pozicija vi sar legarutno vi sar dujto šerutno e komunakoro.

⁴⁵ Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok thaj Zvečan/Zvečan komune na line/kerdine/ e komunengere stauton sar so phenela e UNMIK-oskiri Regulacija kotar 2006 berš, thaj nane paše dži ki legisativa lendini pali e politikane pharuviba ko 2008 berš.

⁴⁶ Ki Priştina adžikerela pes e kanuneskoro adoptiribe/leibe/ ki diz Priştina kote so e institucije si gasave save so sine angleder o adoptiribe e 2008 kanunesko vaš e Lokalno Korkorutno Gaverno.

thaj ko Malishevë/Mališevo komune. Vi e duj komune phenena kaj na kergje adava sostar nane minimum kanuneskere rodipena vaš adava thaj odoleske na kergje akala mehanizmija. Vi adava so nane phendino ko statuti e komunakoro ki Mamuša/Mamushë/Mamuša komuna mangena te apointirinen vaš akija pozicija Kosovakere Albance vaš akava than.⁴⁷

Sostar akijapozicija legarutno/šerutno/ mauš si kerdini angleder na but vakti, panda našti te kerl pes lačo monitoringo vaš akija pozicija. O bojkoti mamuj e Kosovakere institucije savo so vi majodorig džala kotar e Kosovakere Serbura, jekhe kotoresar šaj harinela⁴⁸ ja palem na khamena⁴⁹ nesave komune te keren akija pozicija, vaj te čhiven nesave manuše te legarel ola.

O rodipe vaš deš procentija kotar e komunitetongere manuša vaš i pozicija legarutn/šerutno/ manuš, našti te resel pes ni ko ekvaš kotar e komune. Akva vazdela sama vaš e tikneder komunitetongoro hakajengo protektiribe. Soske adala deš procentija khamela pes te arakhen pes bazirime upral o neveder senzusi/genibe e maušengoro/, thaj e kondicije vaš nevo genibe e manušengo savo ka kerel pes džaindoj pali e internacionalno standardija, panda na kerdile pes.⁵⁰ Majodorig, akanutni populacija kotar e komunitetija thaj olengoro numero si javereder kotar adava ko tereni ani komuna, soske vi majodorig but olendar dživdinena ko javera thana. Adaleske, thaj kodoleske so e komunen nane egzaktno numero e maušengi save si kotar e javera komunitetija, šaj khamela pes e komune te gindinen vaš deše procentongo pharuvibe thaj sar e tikneder komunitetija šaj te reprezentirinen pes trujal akija pozicija. Majodrig, soske e demografikane pharuvipe sikavgje pes palo o 1999 berš angja džai adava te pharovel pes thaj te kerel pes jekh nevi etnikani linija thaj akana numa nekobor komune pherena o usuli/kondicija/ vaš e deš procentija, so javere rigatar, limitirinela e tikneder komuniteton te aven džai ki akija pozicija legarutno/šerutno/ manuš. Akava si čačipe vi džaindoj pali o fakti so ko komunakoro nivelo nane „specijalno thana,, rezervirime vaš e komunitetija, so javere rigatar anela e komuniteton ma te ovel reprezentanti ki komunakiri asambleja. Thaj ko agor, soske akija pozicija legarutno/šerutno/ manuš si jekutni pozicija savi so šaj nesave butja te anel džai ki konstitucijakiri kris, ka ovel šukar te garantirinel pes akija pozicija ko adala komune kote so e komunitetija dživdinena ki relevantno proporcija, vi kodo so na resena adala deš procentija. Majodorig, khamela pes te keren pes bareder zora te šaj te sigurinel pes efektiviteto ki akija pozicija. E Lokalnikane autoritetija khmela pes te den buteder suporti/dumo/ ki akija pozicija

⁴⁷ Sostar ki komunakiri asambleja nane manuš kotar e Kosovakere Albancija (o manuš so sene angleder gelas te pherel i pozicija šerutnomanuš vaš e komunitetija) o procesi ačhovela palal. Majodorig, e avutne elekcije/alusariba/ sikavena kaj akija pozicija ka ovel sigate pherdi.

⁴⁸ Ko Novo Brdo/Novobërdë thaj Štrpce/Shtërpçë komune.

⁴⁹ Ko Rahovec/Orahovac komuna.

⁵⁰ Sar so phenela pes ko UN Principija thaj Rekomandacije vaš e Populacijakoro genibe thaj Khera, saste arejakoro učaribe thaj univerzaliteto, panda na reslas pes.

sa džikote adava manuš, ja palem džuvli so ka legarel ola, nane te resen institucijakoro legitimiteto.

2.3 DUJTO ŠERUTNO VAŠ E KOMUNITETIJA

O dujto nevo mehanizmi so kergja pes pali o 2008 kanuni vaš e Lokalno Korkorutno Gaverno si o dujto šerutno vaš e komunitetija (dujto šerutno) ki komuna. Akija pozicija si kerdini te šaj akava dujto šerutno, e komunakere šerutneske te garantirinel asistiranje vaš e butja save si paše phangle e na-mažoritetakere komunitetoncar.⁵¹ Džikote o legarutno ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija (dikh o paragrafi upreder) si responsabilno vaš e mehanizmija save si vakerdine dži ko detalija ko 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno, o mandati vaš e dujto šerutno nane doborom lače vakerdino.⁵² Džikote, ko principi, e generalnomandatija si ki linija odolesar so vakerela pes ki Europaki Čarta vaš Lokalno Korkorutno Gaverno,⁵³ dela pes vi autonomija e komunenge ko majodorutno arakhibe asavke participacijakere mehanizmija korkore. Numa, te šaj akija pozicija dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija, te ikerel pes koherentno trujal o Kosovo, o centralno nivelu khamela pes te del instrukcije vaš e komunengoro legaripe.

Džaindoj pali e legalno rodipena,⁵⁴ o majtikno numero vaš e pozicija dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija si deš procentija. Odoorig kote so akava procenti našti te resel pes, e komuna isi diskrecijako hakaj te kerel akija pozicija, te dikhlja pes kaj akija pozicija ka ovel lači vaš e na-mažoritetakere komunitetongo protektiribe. Dži avdije, 14 komune⁵⁵ kergje akava mehanizmi thaj kreiringje pozicija dujto komunakoro manuš vaš e komunitetija.

Ko Gjilan/Gnjilane regioni, dujto šerutno vaš e komunitetija si apointirimo ko panč kotar e ofto komune, thaj ko savore i pozicija si dendi e Kosovakere Serbongere komunitetija.⁵⁶ Ko Gjilan/Gnjilane komuna sine kerdine zora e lokalno autoritetija te den suportu/dumo/ e na-mažoritetakere komunitetonge, vi bizi te dikhel pes o bojkoti so kerena sine e Kosovakere Serbura mamuj e Kosovakere institucije. Ki

⁵¹ Artiklo 61.4 kotar o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno.

⁵² Artiklo 55 *ibid.*

⁵³ Artiklo 123.3 kotar e 2008 konstitucija lela eksplicitno referenca kotar e Europaki Čarta vaš Lokalno Korkorutno Gaverno.

⁵⁴ Artiklo 61.1 *ibid.*

⁵⁵ Dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija džaindoj pali e statutija si kerdino ko akala komune: Gjilan/Gnjilane, Kamenicë/Kamenica, Novobërdë/Novo Brdo, Štrpce/Shtërpçë thaj Viti/Vitina (Gjilan/Gnjilane regioni); Pejë/Peć komuna (Pejë/Peć regioni); Lipjan/Lipljane, Obiliq/Obilić, Fushë Kosovë/ Kosovo Polje thaj Prishtinë/Priština (Prishtinë/Priština regioni); Dragash/Dragaš, Rahovec/Orahovac, Prizren thaj Mamuşa/Mamushë/ Mamuşa (Prizren regioni).

⁵⁶ Dujto šerutno vaš e komunitetija nene ko Ferizaj/Uroševac, Hani I Elezit/Đeneral Janković thaj Kačanik. Nijekh akale komunendar, džaindoj pali e populacijakoro numero, na reslja minimumo legalno rodipe vaš e na-mažoritetakere komunitetija.

Kamenicë/Kamenica komuna e dujto šerutne vaš e komunitetija isi laçhe komunakere šerutnesar thaj e javera komunakere butjarnencar, so kotar javer rig, dela ole šajipe te kerel laçhe akcije thaj te pharuvel e problemon so astarena e komuniteton. Numa sar te si, soske e Kosovakere Serbura bojkotiringje e lokalno alusariba/elekcije/ ki akija komuna ko novembro 2007 berš, e javera na-Albancongere komunitetija na dikhena ole sar legitimno olengoro reprezentanti, numa sar manuš avrijaldan. Ki Viti/Vitina komuna o dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija astargja te khelel konstruktivno rola, specijalno ko Kosovoakere Serbongoro asistiribe save so dživdinena ki diz/foro/ Klokot/Kllokot.⁵⁷ E dujto komunakere šerutne vaš e komunitetija ko komune Novobërdë/Novo Brdo thaj Štrpce/Shtërpçë, javere rigatar sikavena kaj si na-aktivne thaj dži akana na dengje reporti kotar o vakti kana lije akija pozicija.

Ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, numa ko Mitrovicë/Mitrovica komunakoro statuti tegjovela keribe e pozicijakoro dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija. Nijkeh kotar e javera komune na apointiringje manuše ki akija pozicija. Vaš e pozicija legarutno manuš vaš e komunitetija, phena kaj na kergje akija pozicija soske na sine pherde e minimum legalno rodipena vaš e deš procentija kotar e na-mažoritetakere komunitetija.

Ko Pejë/Peçeskoro regioni, numa ki Pejë/Peçeskiri komuna sine kerdini i pozicija dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija, džaindoj pali o statuti thaj apointiringje Egipjtjane vaš akija pozicija.⁵⁸ O manuš so ikerela akija pozicija si but proaktivno. Vov regularno dela informacije dži ko direktorogoro bordi vaš e situacija e na-mažoritetakere komunitetoncar thaj butivar sikavela kaj si o lideri maškar akala komunitetija.

Ko Prishtinë/Prištinakoro regioni, akija pozicija si kerdini thaj apointirime si dujto komunakere šerutne ko trin, kotar ehta komune.⁵⁹ Ki Prishtinë/Prištinakiri komuna panda na adoptiringha/angja/ pes o nevo kanuni vaš i diz/foro/ Prishtinë/Priština, numa e institucije vi majodorig džana pali vakti angleder te lel pes/adoptirinel pes/ o 2008 kanuni vaš e Lokalno Korkorutno Gaverno. Akava phenela kaj i pozicija dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija panda nane kerdi. Sigende, e Kosovakere Serboja apointiringje dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija ko komune Fushë Kosovë/Kosovo Polje thaj Lipjan/Lipljan. Ko Obiliq/Obilić, o dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija sikavgja konstruktivno buti ki leskiri pozicija.

⁵⁷ Pozitivno egzamplo/missal/ si e rošengoro instaliribe paše dži ki ortodoksno khangiri ko Klokot/Kllokot.

⁵⁸ Vi adava so džaindoj pali e na-mažoritetakiri populacija na resena pes e majhari/minimumo/ kotar e deš procentija.

⁵⁹ Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Lipjan/Lipljan thaj Obiliq/Obilić.

Ko Prizreneskoru regioni i pozicija dujto šerutno sikavgja pes ko Dragash/Dragaš, ko Prizren thaj Mamuša/Mamushë/Mamušakere komunakere statutija, džikote ki Rahovec/Orahovac komuna si apointirimo dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija, vi adava so akija pozicija nane sikavdi ko komunakoro statuti.⁶⁰ E Prizreneskoru dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija (Kosovakoro Khoraj) kerela adekvatno peskiri buti. I komuna Rahovec/Orahovac apointiringha ki akija pozicija dujto komunakoro šerutne Kosovakere Serbo, džikote e Kosovakere Albancija ki akija pozicija apointirigje ki Mamuša/Mamushë/Mamuša komuna.⁶¹

Nijekh kotar e dujto komunakere šerutne vaše komunitetija, ki nijekh komuna na funkcionirina džaindoj pali specifikane legaripa. Vaš akava khovlo mandati, sar so si definirimo ko Artiklo 61.4 kotar o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno, vi adžikerela sine pes e dujto šerutne e komunakere te našti te keren nesavi bareder influenza. Akale prognozake dela dumo vi o dikhibe/monitoringo/ vaš olengere džiakanutne aktivitetija thaj buti ko adala komune kote so akija pzcija si apointirimi/kerdini/. Numa, soske sigende sine kerdine akala pozicije, panda nane vakti te kerel pes jekh seriozno dikhibe upral lengiri buti thaj olengoro funkcioniribe.

Leindoj ki godi i abolicija thaj o legalno dujgogjalipe upral save so bazirina pes sa e javera protektiribaskere mehanizmija, sar so si, e medijacijakere komitetija,⁶² e komunitongere thaj iranibaskere ofisija,⁶³ e pozicija e dujto komunakere šerutne vaše komunitetija si jekhto mehanizmi savo so garantirina e komunitonge direktno kontaktiribe e jekh kotar e majučheder komunakere institucijancer, e komunakere šerutnesar. Odoleske, vi adava so butivar nane lači populacijakiri data baza informacijendar thaj olengere numerondar,⁶⁴ e komune khamela pes te dikhen o šajipe te etablirinen i pozicija dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija, odorig kote so phergjona adala deš rpocentija populacijatar, soske asavki pozicija khamela pes, te šaj te zurarel pes e na-mažoritakere kounitetongoro protektiribe.

⁶⁰ Asavko mehanizmi na egzistirina ko komune Gjakovë/Đakovica, Suharekë/Suva Reka thaj Malishevë/Mališevo, soske e na-mažoritakere populacija na resena o minimumi kotar e deš procentija.

⁶¹ *De jure* o dujto šerutno si apointirimo. Numa, *de facto* kotar marti 2009 berš voj geljas ko bijanipaskoro dajanipe bizi vareko javer te del ko lakoro than, thaj kodoleske akava mehanizmi panda nane operacionalno/na kerela buti/.

⁶² Art. 21 thaj 23, UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30, thaj e UNMIK Regulacija 2000/45 vaš e Loklano Korkorutne Gaverno e Komunengoro ani Kosova.

⁶³ Dikh o Kotor 3 vaš e na-mandatongere mehanizmija.

⁶⁴ Dikh o paragrafo upreder vaš e legarutne manuša ki komunakiri asambleja.

2.4 KOMUNAKORO KONSILO VAŠ E KOMUNITETONGORO SIGURIBE

E komunakoro konsilo vaš e komunitetongoro siguribe (siguritetoskoro konsili) si jekh mandatorno mehanizmo regulirimo e 2008 kanunesar vaš e Policija.⁶⁵ O mehanizmimi nane nevo soske ko realiteto siguripaskoro konsili sine aba kerdino džaindoj pali e UNMIK-oskiri Regulacija 2005/54 vaš e Legaribaskere Principija ko Kosovakere Policijakoro servisi.⁶⁶ Ko peskoro majpaluno keribe e siguripaskere konsile isi mandati te vazdel pakhiv maškar i policija thaj e komunitetija, te vazdel akija sama ko lokalno nivelo, te identificirinel lokalno bihaljoviba vaš o publikano siguriteto thaj te del propozicije vaš akcijakere planija te šaj akala pharipa te adresirinen pes.⁶⁷ E Administracijakiri Instrukcija No. 08/2009 MIA-02/2009 MLGA vaš e Komunakere Komunitetongere Siguripaskere Konsilija (Administracijakiri Instrukcija No. 2009/08)⁶⁸ definirinela e modaliteton vaš olengoro keribe/kreiribe/thaj procedura. Agjare sar so si kerdo o 2008 kanuni vaš Policija, phenela pes kaj sa e komunitetija so dživdinena ki komuna khamela pes te oven reprezentirime, džikote e Administracijakiri Instrukcija No. 2009/08⁶⁹ džala phundro majodorig thaj rodela bareder participiribe.⁷⁰

Ko Gjilan/Gnjilanakoro regioni, sa e komunen, numa na dujen⁷¹ isi kerdine siguripaskere konsilija. Numa na ano Kačanik/Kaçanik, kote so nane na- mažoritetakere komunitetija, e Kosovakere Serboja si reprezentirime ko sa e kerdine siguripaskere konsilija. E Roma participirinena ko Gjilan/Gnjilane⁷² khetane e Kosovakere Khorajencar thaj ko Novobërdë/Novo Brdo thaj Kamenicë/Kamenica khetane e Kosovakere Albanconcar. Ki Viti/Vitina, e Roma, Kosovakere Kroatija thaj e Goranija nane reprezentirime, džikote ano

⁶⁵ O 2008 kanuni vaš Policija sine andino ko 15 juni 2008 berš. Teli o paragrafi „Kooperacija e Lokalno Komunitetongoro“, Artiklo 7 etablinela pes akava mehanizmi thaj racionalno dela pes soske.

⁶⁶ Dikh i sekcija 7 kotar e UNMIK-oskiri Regulacija 2005/54 vaš e Legaripaskere Principija ano Kosovakere Policijakere Servisija, majodorig, UNMIK-oskiri Regulacija 2008/17. Thaj dikhen: http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2005regs/RE2005_54.pdf.

⁶⁷ Dikh o Artiklo 7.4 kotar o 2008 kanuni vaš e Policija thaj e Artiklo 4.1 kotar e Administracijakere Instrukcije No. 2009/08 MIA-02/2009 MLGA vaš e Komunakere Komunitetongere Siguripaskere Konsilija kerdino khetane e Ministeriumesar vaš Lokalno Gavernoskiri Administracija thaj Ministeriumi vaš Androne Butja.

⁶⁸ Kerdo khetane e Ministeriumesar vaš Loklano Gavernoskiri Administracija thaj Ministeriumesar vaš Androne Butja ko 20 marti 2009 berš.

⁶⁹ Artiklo 5.1 kotar e 2009 Administracijakere Instrukcije No. 08/2009.

⁷⁰ Lindoj kate ve e komunakree šerutne, e policijakere komandire, jekh reprezentanton kotar sako jekh religijakiri komuniteta, jekh reprezentante kotar e Kosovakoro siguripaskere takatija, jekhe kotar e publikano siguripaskoro komiteti, jekhe reprezentanto kotar e komunitetoskoro siguripaskere akcijakere timija, jekhe kotar e komunakoro civilno urgentno sektori, jekhe kotar sako jekh etnikano komuniteto thaj panč reprezentantnon kotar o civilno them/societa/.

⁷¹ Hani i Elezit/Đeneral Janković thaj Štrpce/Shtërpçe.

⁷² Ano Gjilan.Gnjilane komuna, e Kosovakere Serboja si reprezentirime numa kotar o dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija thaj manušesar kotar e komunakoro komunitetongoro ofisi.

Ferizaj/Uroševac nane reprezentirime e Kosovakere Bošnjakija, Kosovakere Khoraja thaj e Goranija, džikote reprezentantija kotar e Roma, Aškalije thaj Egipjtjanija, adžikerela pes te oven apointirime/sikavde/.

Ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, džikote nijekh javer kotar e uprune kosovakere komune na etabliringja akava mehanizmo, ki Mitrovicë/Mitrovica thaj ko Vushtrri/Vučitrn komune džana pali e Administracijakiri Instrukcije No. 2009/08.⁷³ O dujto šerutno thaj o šerutno, legarena khetane e khidipa ko siguripaskoro konsili ki Mitrovicë/Mitrovica thaj ko Vushtrri/Vučitrn thaj o reprezentiribe kotar e na-Albancongere komunitetija si relativno adekvatno.⁷⁴ Maškar javer e siguripaskere konsile ko Vushtrri/Vučitrn maškar e javera membrija/gende/ isi reprezentantija thaj kotar e Islameskiri komuniteta, džikote panda adžikerela pes propozicija vaš e Serbijakere Ortodoksno Khangirakere gende/membrija/.

Ko Pejë/Pećeskoro regioni, dži akana kergje pes siguripaskere konsilija numa ko Pejë/Peć, Junik thaj Istog/Istok komune. Sar te si, e na-mažoritetakere komunitetija si reprezentirime numa ko Pejë/Peć thaj Istog/Istok komune, džanindoj kaj ki Junik komuna dživdinena numa Kosovakere Albancija.

Ko Prishtinë/Priştinakoro regioni sa e komunen isi siguripaskoro konsili kote so o šerutno si sar legaripaskoro manuš. Numa, nesave komune na lije sa e komuniteton save so dživdinena ko lengere komune. Specijalno, i Prishtinë/Priştina mukhlja ki rig e Egipjtjanon, o Shtime/Štimlje e Kosovakere Serbon thaj o Lipjan/Lipljan e Kosovaker Khorajen, Romen thaj e reprezentanton kotar e Kristijanengiri Ortodoksno thaj Katolikane komunitetija.

Ko Prizreneskoro regioni sa e komune, numa na Gjakovë/Đakovica thaj Mamuša/Mamushë/Mamuša⁷⁵ kergje/kreiringje/ siguripaskere konsilon. O manuša so legarena akale konsilon si ja e komunakoro šerutno, o dujto šerutno, ja palem o direktori vaš urgencija thaj siguriteto. Dži akana, sa e komune siguringje lačo reprezentiribe ktoar e sa e komunitetija numa na ko Suharekë/Suva Reka thaj Malishevë/Mališevo kote so nane lendo e Romengoro komuniteti.

E siguripaskere konsilija ki lengiri nevi institucijakiri forma,⁷⁶ si kerdine na dumut. Akava phenela kaj ka trebno vakti thaj te dikhel pes sar akava mehanizmi ka kerel

⁷³ Ko Vushtrri/Vučitrn o siguripaskoro konsili sine prekerdo pali o adoptiribe e Administracijakere Instrukcijaki No. 2009/08, akana javera kompozicijasar. Ki Mitrovicë/Mitrovica o siguripaskoro konsili na egzistirinela sine angleder o adoptiribe e Administracijakere Instrukcija No. 2009/08. Ko Skenderaj/Srbica o siguripaskoro konsili si kerdino numa na kerena regularno o khidipa.

⁷⁴ Numa nekobor Kosovakere Serbongere familije dživdinena ko upruno kotor Mitrovicatar thaj nane lokheste te ikerel pes e Kosovakere Serbongoro reprezentiribe.

⁷⁵ I komuna panda na etabliringja siguripaskere konsile, numa vi majodorig ikerela e phurane, vi kodo so nane aktivno, so sine kerdino angleder te prendžarel pes i Mamuša sar komuna.

⁷⁶ Sar so si definirimo ko 2008 kanuni vaš Policija.

buti thaj ka funkcionirinel. *Prima facie* e siguripaskere konsilija si dikhline sar lače mehanizmija kolencar šaj te zurarel pes thaj te promovirinel pes dijologo maškar e komunitetija, komunakere institucije thaj i policija. Vi džanindoj o fakti kaj sa e komunitetija varekana nane reprezentirime, generalno/majbut/, e komunitetongere reprezentantija konstruktivno participirinena ko khidipa thaj proaktivno kerena buti upral e butja so si kotar khetanutno interesi.

Dikhindoj sa akava ureder vakerdo, o OSCE dela rekomandacija buteder te lel pes sama vaš adava te sigurinel pes reprezentiribe kotar sa e komunitetija save so dživdinena ko respektirime komune, thaj te len specijalno sama vaš e dukhavdine komunitetija. Majdorig, o OSCE motivirinela e komunakere institucijen vi majdorig te zuraren pengere mehanizmon te šaj te den šajipe thaj usulija/kondicije/ vaš inter-etnikano dijologo. Ko agor, dela pes godi e lokalno nivelongere institucije te dikhen vaš e centralno niveloskoro ažutipe/dumo/vast/ te šaj lačheder te trenirinen e participanton thaj te sigurinen akale mehanizmoskeri lačheder performansa.

3. NAMANDATORNA MEHANIZMIJA

3.1 KOMUNAKO KOMUNITETONGORO OFISI

Džaindaj pali e UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30, e komunakere komunitetongere ofiso (komunitetongoere ofiso) isi repsonsibiliteto te kerel protektiribe upral e komunitetongere hakaja thaj te sigurinen jekha-jekh avibe/aksesi/ e komunitetonge dži ko publikane servisija ko komunakoro nivelo.⁷⁷ Te šaj te avel pes dži ki akija resarin/cilo/, e komunitetongere ofisija si integralno kotor e komunatar thaj e komunakere administracijakere strukturatar thaj e ofiseskoro šerutno si *ex officio* manuš kotar e direktorengoro bordi.⁷⁸ O 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno dela paća *vis-à-vis* o institucionaliziribe e komunitetongere ofise, odolesar so dela pes diskrecija e komunenge te len decizija vaš akale ofisongoro kreiribe. Džaindaj pali e OSCE-skiri inicijativa ko 22 oktobro 2008 berš, o Ministeriumi vaš Lokalno Gavernoskiri Administracija dengja legaripaskoro lil e komunenge te keren akala komunitetongere ofison odorig kote so egzistiringje vi angleder te anel pes o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno.

Sar rezultati akalestar, sa e komune kote so angleder egzistirinena sine akala komunitetongere ofisija, dingje šajipe te keren buti vi majdorig.⁷⁹ Numa, sostar na sine buhleder ano Kosovo legalno khetane phangle reference, e komunakere statutija ačhile o majbaro haing vaš legalno provizije vaš e komunitetongere ofisija. Numa ko 15 kotar 26 komune kote so angleder egzistiringje akala komunitetongere

⁷⁷ Artiklo 23, paragrafija 10 dži ko 13, UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Džikote ekomunitetongere ofisija sine dikhle ko UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30, o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno na kerela reference vaš akava mehanizmi.

ofisija lengje akale ofison ko lengere statutija. Odoleske, vi majodorig isi riziko akava mehanizmi te ovel abolicirimo/činavdo/.

Ko Gjilan/Gnjilanakoro regioni, sa e komune kote so sine komunitetongere ofisija, reaktiviringje olen. Sar te si, vi akava restartiribe pašljola upral khovli funda džanindo kaj, numa ko Ferizaj/Uroševac thaj ko Gjilan/Gnjilane, thaj ki nijekh javer komuna, e komunitetongere ofisija nane hramome ko komunakere statutija. Majodorig, numa ko Ferizaj/Uroševac akava ofisi funkcionirina upral hramome reference. Ko nekobor javera komune e ofisongiri kompozicija na reflektirina o etnikano karakteri e komunitetongo.⁸⁰ Vaš e ofisongoro funkcioniribe, te phenel pes kaj nekobor komunitetongere ofisija našti te keren pengiri buti, majbut vaš adava so e Kosovakere Serbura so kerenas buti ko komune, vi majodorig bojkotirina.⁸¹

Ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, e komunitetongere ofisija egzistirina ko sa e komune. Sar te si, o institucionaliziribe ko upruno kotr e Mitrovicë/Mitrovicatar thaj e trin uprune komune,⁸² ikljovena kotar o regularno situacije. E komunitetongere ofisija kerdine/etablirime/ ko Zubin Potok, Leposavić/Leposaviq thaj ko Zvečan/Zvečan, dena buhleder spektari kotar e komunakere servisija, so ikljovela vrijal olengere butikeribaskere aktivitetija, thaj kerena direktno komunikacija e relevantno ministeriumencar ki Priština. Akava si odoleske so e Kosovakere Albancija so dživdinena ko akala komune na kooperirina e Kosovakere – Serbondar legarde komune.

Džikote ko Zubin Potok e na-Kosovakere Serbongere komunitetija ikerena pengere reprezenton sar legitimno, e komunitetongere ofisija ko Leposavić/Leposaviq thaj Zvečan/Zvečan, arakhena pes demokratikane deficitesar. E komunitetongere ofisongere manuša ko akala duj komune na sine alusarde/elektirime/ thaj odoleske von formalno si civilno servantija. Numa, pali o politikano vakuumi savo so rezultiringja kotar e UN-eskoro Specijalno Rerezentanto e Generalno Sekretareske, kergje decizija te nulirinen/khosen/ e 2007 lokalne alusaribaskere rezultaton, e komunitetongere ofisija butivar kerena politikane decizije so ikljovela kotar olengiri zor sar civilno servantija. Kodoleske, akale ofisongoro efektiviteto si teljardo, odoleskar so naj olen politikano legitimiteti. Odoleske sa e trin komune upreder kotar i len Ibar (Mitrovicë/Mitrovica, Skenderaj/Srbica thaj

⁸⁰ Ko Gjilan/Gnjilane, sar missal/egzemplo/ e Kosovakere Roma thaj Khoraja nane reprezentirime, vi adava so von prezentirina relativno bari populacija ki akija komuna. Ko Novobërdë/Novo Brdo, e Kosovakere Serboja nane reprezentirime ko komunitetongoro ofisi, jekhe kotoresar odoleske so von ikerena o bojkoti.

⁸¹ Akava ačhola pes ko Štrpce/Shtërpçë, Kamenicë/Kamenica and Gjilan/Gnjilane komune. Ko Novobërdë/Novo Brdo vi majodorig e komunitetongoro ofisi na funkcionirina; o šerutno, sigende phengja kaj isi olen plani te phutren e ofise sar so sine phutardo angleder.

⁸² Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok thaj Zvečan/Zvečan komune na adoptuinde/lije/e komunengere statuton bazirime upral e UNMIK-oskiri Regulacija kotar e 2006 berš, thaj na džana ni pali e legislacija lendi/adoptuimi/ pali e politikane pharuvipa ko 2008 berš.

Vushtrri/Vučitrn) lije andre an pengere statutija akale komunitetongere ofison. Vi adava so akala trin komunitetongere ofisija operirina bizi hramome reference, ko akala trin uprune komune kerena buti, funkcionirina lače, thaj na dena sa e javera komunitetonge lači reprezentiribe thaj na lena olen teli olengoro responsibiliteti.⁸³

Ko Pejë/Pećeskoro regioni, e komunitetongere ofisongore kreiribe si bazirimo upral e komunengere statutija thaj si kerde ko sa e komune, numa na ko Junik.⁸⁴ Sa e ofisija, numa na ko Deçan/Deçane funkcionirina thaj kerena buti upral e hramome reference. Olangiri kompozicija si kerdi thaj bazirimi upral e principija vaš fer reprezentiribe sa e komunitetongo ko sa e komunakere kotora. E 2008 beršeskere politikane thaj legalno pharuvipa na kergje bari influenza ko akale ofisongoro butikeribe ko sasto regioni. Akale ofisongore performanse thaj buti si adekvatno e komunitetongere trubujimatonge.

Ko Prishtinë/Priştinakoro regioni, sa e komunitetongere ofisija so angleder kerena sine buti, vi majodorig kerena buti⁸⁵ thaj si kerdine pali e komunengoro statuti, so specifirinela olengiri funkcija upral hramome reference. Dureder, ani Fushë Kosovë/Kosovo Polje komuna, e komunitetongoro ofisi barilo ko komunakoro direktorati. Trujal sasto regioni o koponiribe thaj o etnikano reprezentiribe si adekvatno, numa ko Fushë Kosovë/Kosovo Polje, e Kosovakere Bošnjakija thaj e Egiptjanija nane reprezentirime. Sa ko sa akale mehanizmo, ni e Kosovakere Serbongoro bojkoti, ni o phutardo phučipe vaš e ofisongiri legalno funda, naštime te afektirinen akale ofisongoro funkcioniribe.⁸⁶ Numa, ki Gračanica/Gračanicë, e komunitetongoro ofiso sine reducirimo kotar 34 butjarne manuša ko 20, thaj ko Fushë Kosovë/Kosovo Polje, e manuša so kerena buti, kerena ekvaše bukjarne vaktesar.⁸⁷ Vi koj duj komune, phareste si te phenel pes dži kote i aktuelno situacija si phangli e Kosovakere serbongere bojkotesar thaj kotar e politikane thaj legalno pharuvipa kotar 2008 berš.

⁸³ Numa na ko Vushtrri/Vučitrn kote so e komunitetongoro ofisi si reprezentirimo numa kotar e Kosovakere Serbondar, vikodo so isi baro numero Roma, Aškalije thaj Kosovakere Khoraja.

⁸⁴ Junik si mono-etnikani komuna kote so dživdinena numa Kosovakere Albancija.

⁸⁵ Majbut ki Prishtinë/Priştina, Obiliq/Obilić, Lipjan/Lipljan, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, džikote ko Štimlje e komunakorokomunitetongoro ofisi si kerdino ko autusti 2009. Ano Podujevo, e komunakere autoritetija, sasto vakti phenena kaj o numero e na-mažoritengo nane but (0,4 procentija kotar e sasti populacija kolendr 722 Roma thaj Aškalije thajofto Serbura) thaj te šaj te keren javereder mehanizmo kotar e komunitetongoro komiteti thaj komunakoro iranibaskoro ofiseri.

⁸⁶ Numa na ko Shtime/Štimlje, kote so naštime te phutren ulavdo ofisi.

⁸⁷ Akana si irame ko sasto pokinibe. Numa e komunitetongere isinteresija si dukhavde akle *status quo* situacijasar. E komunakoro šerutno manuš dži kana na phutergja disciplinakiri procedura mamuj nijekh manuš ofisestar.

Ko Prizreneskoro regioni e kominitetongere ofisija vi majodorig kerean buti ko sa e komune.⁸⁸ Ki Gjakovë/Đakovica, Mamuşa/Mamushë/Mamuşa thaj ko Rahovec/Orahovac komune e komunitetongere ofisija sine institucijalizirime trujal olengere komunengere respektirime statutija. Ko Prizren thaj ko Rahovec/Orahovac e komunitetongere ofisija kerena buti upral e hramome reference. Ki Dragash/Dragaş komuna, vi kodo so isi baro numero kotar e na-mažoritakiri populacija, e komunitetongoro ofisi vi adava so na kerela funksionalno buti, na džana ni pali e hramome reference. Javere rigatar, ko Prizren Dragash/Dragaş thaj Gjakovë/Đakovica, ko komunitetongre ofisija sa e komunitetija nane lače reprezentirime.⁸⁹ E 2008 beršeskere politikane thaj legalno pharuvipa na afektirinege e komunitetongere ofisongere performanse thaj akana akanaske von šaj te ikljon ko agor e komunitetongere trubujimatencar.⁹⁰

Vi adava so isi nesave pozitivno butja so kergje e komunitetongere ofisija, ekvaš olendar nane doborom zorale thaj na kerena buti pali hramome reference. Sa akava si afektirimo vi adalestar so o 2008 kanuni vaš Lokalno Korkorutno Gaverno na lijas akale mehanizmon thaj na definiringja olengoro mandati. Olengoro limitirimo budžeto si panda jekh pharipe kolesar khuvena pes e komunitetakere ofisija. Soske javereske e ofisija našti te keren lačheder buti sivi o fakti kaj nane olen profesionalno manuša save so kerena buti thaj vi e Kosovakere Serbongoro bojkotiribe, savo so afektiringja nesave regionen buteder⁹¹ kotar e javera.

Majdur, o avibe dži ko komunakere servisija vaš e manuša, sine lokheder vaš e komunitetija, palikerindoj e komunitetengere ofisonge. Adaleske, o OSCE zurale dela rekomandacije e centralno niveloskere institucije te re-institucionilizirinen akale ofisongiri pozicija te šaj te sigurinen kaj akava lačo mehanizmo vi majodorig ka kerel lači buti, thaj nane te mekhel pes ko komunengere diskrecijakere decizije. Ko akava vakti, e lokalne nivelongere institucije, khamela pes te den e komunitetongere ofisonge vi finansjikairi arka te šaj te džan majodorig pengere mandatoncar thaj vi profesionalno treningoja. Ko agor, vi e duja institucije, vi centralno vi lokalno trubuj te vazden pengere aktivitetija resarinasar/cilosar/ te zuraren akala importantno participacijakere mehanizmon thaj te sigurinen kaj e komunitetongere ofisija ka oven funksionalne thaj ka den palpale ko rodipena thaj

⁸⁸ Numa na ki Suharekë/Suva Reka kote so o tikno numero e na-mažoritaker populacijaki na dela olenge šajipe thaj akana buteder kerena buti e komunakere iranibaskere ofiseresar.

⁸⁹ E komunitetongere ofisija ko Rahovec/Orahovac thaj Malishevë/Mališevo na reprezentiringje e Romane, Aškaliĵengere thaj e Egiptjanongere komuniteton.

⁹⁰ E Gjakovë/Đakovicakere komunitetongere ofiseskere butjarne manuša sine but angažirime ko relociriba e manušengo save so dživdinena sine ki mahala Kolonija. Akale arejate dživdinena sine Roma thaj Egiptjanija saven so na sine siguriteto ko khera thaj aksesu dži ko servisija. Pali e komunitetongere ofisoskere aktivitetija I komuna dengja phuv kote so ka keren pes khera akale manušenge. Ki Prizreneskiri komuna e komunitetongoro ofisi sigende kergja kontaktija maškar e Kosovakere Serboncar thaj e KEK-esar vaš e elektrakoro čhinavibe.

⁹¹ Mitrovicë/Mitrovicako regiono thaj Gjilan/Gnjilanakere regionija.

trubujimata e komunitetongere. Kodoleske e komunakere reprezentantura akharena pes, ki kooperacija e komunitetongere ofisonsar te resen pašeder dži ko na-mažoritetakere komunitetija. O Ministeriumi vaš Lokalno Gavernoskiri Administracija khamela pes te ikerel pe gogjate o repsonsibiliteto te sigurinel transparentno džaibe e informacijengo thaj dejibe legaripa vaš e komunitetongere ofisija.

3.2 KOMUNAKERE IRANIBASKERE OFISERIJA

I majbari buti e komunakere iranibaskere ofiserija (iranibaskere ofiserija) si te sigurinen dumo/arka/suporti ko šerutn e komunakoro vaj ko dujto šerutno e komunakoro ko organiziribe thaj koordiniribe e komunakre butjarne grupake vaš iranibe, te kerel komunakere iranibaskere strategije, te asistirinen e dislocirime manušen ko olengoro iranibe palpale, generalno, thaj te dikhel sar džala i implementacija sa e proektongo vaš iranipe.⁹² Vi sar e komunakere komunitetongere ofisija, vi i pozicija e iranibaskere ofiserongi na sine dikhlini ki UNMIK-oskiri Regulacija 2007/30, thaj na sine lačeder regulirimi ni e 2008 kanunesar vaš Lokalno Korkorutno Gaverno. Vi sar e komunitetongere ofisija, i pozicija e iranibaskere ofiserongi sine ikerdi ko adala komune kote so vi egzisttirinena sine angleder 2008 berš.⁹³ Sar te si, numa nekobor komune⁹⁴ siguringje funda vaš akale mehanizmoskoro keribe ko lengere respektirime statutija. Dureder, isine vi tendencija akala pozicije iranibaskere ofiserija t e khuven andre ko komunakere komunitetongere ofisija,⁹⁵ soske phele teli e komunitetongere ofisongere budžetija. Sar te si, e iranibaskere ofiserija reportirinenena direktno ko direktorati vaš administracija thaj personali.

Ko Gjilan/Gnjilanakoro regioni, e Kosovakere Serbongoro komunengoro butjarnengo bojkotiribe afektiringja vi e ofisongoro butikeribe.⁹⁶ Ki Gjilan/Gnjilanakiri komuna, e Kosovakere Serbongo iranibaskoro ofiseri savo so

⁹² I pozicija iranibaskere ofiserija si kreirimi te šaj lačheder te keren pes e iranibaskere programija so astargje pali o bilačhipa ko mart 2004 berš. Akija buti si bazirimi upral e 2004 Kosovakere Standardongo Implementiribasko Plani, Standard IV, Lačheder Iranipe thaj Hakaja vaš e Komunitetija thaj olengere membrija, 1. Lačheder Iranipe, Akcija 1.5: „*Sako jekh komuna savi so legarela iranibaskoro proekti khamela pest e kreirinel pozicija Iranibaskoro ofiseri kolen ka ovel Hramome Reference vaš olengiri buti,*„ http://www.unmikonline.org/pub/misc/ksip_eng.pdf.

⁹³ Dikh o Aneks 1. Numa na kergja pes ki komuna Kačanik/Kaçanik ko Gjilan/Gnjilanakoro regioni kote so akija pozicija sine preirandi ko iranibaskere fokalno punktija.

⁹⁴ Leindoj kate e komunen: Skenderaj/Srbica, Prishtinë/Priština, Pejë/Peć, Obiliq/Obilić, Fushë Kosovë/Kosovo Polje thaj Deçan/Dečane.

⁹⁵ O Ministeriumi vaš Lokalne Gavernoskiri Administracija cirkuliringja lil kotar 22 oktobro 2008 kolesar „*e komunakere Iranibaskere ofiserija si institucionalizirime ko komunakere komunitetongere ofisija (...)*“.

⁹⁶ E Kosovako Serbongoro iranibaskoro ofiseri ki Gjilan/Gnjilana akana irangja pes palpale ki buti, thaj o nevo Kosovo Serbongoro komunakoro iranibasko ofisereskoro asistenti astargja butjasar ko oktobro 2008 berš ko Novobërdë/Novo Brdo, džikote o than ko Štrpce/Shtërpçë sine lendo kotar Kosovakoro Albanco.

bojkotiringja e komunakere autoriteton thaj kergja kooperacija numa e internacionalno organizacijencar, sine suspendirimo kotar e buti ko 1 juni 2009 berš. Ko javera komune i situacija dikhela pes buteder pozitivno. Ko komune Novobërdë/Novo Brdo thaj ko Ferizaj/Uroševac e performance so kerena e iranibaskere ofiserija çaljarela. Akava šaj te phenas vi e Viti/Vitinake, vi adava so odorig isi çhibjakere bariere so dikhena pes sar majbaro pharipe.⁹⁷ Numa, e iranibaskere ofisereskere performanse thaj buti ko Štrpce/Shtërpçë na çaljarela. Pozitivno signalija sigende avile ktoar e Kamenicë/Kamenica kote so e iranibaskoro komunakoro ofiseri bajrargja ple aktivitetija thaj kompletiringja e komunakiri iranibaskiri strategija.

Ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, kana e iranibaskere ofiserija astargje te oven Kosovakere Albancija,e e Kosovakere Serbongoro bojkoti na afektirngja e ofisen ko lengoro funksioniribe ko sa e šov komune ano regioni. Džanindoj e speifikane politikane situacija, specijalno ani Mitrovicë/Mitrovicakiri komuna thaj ande trin uprune komune, e iranibaskere ofisorengiri buti si buteder komplicirimi kotar sa e javera thana ani Kosova. Numa, sar te si, egzitirinelas konekcija maškar e buhleder dikhindoj çorole rezultatija so kergje e iranibaksere ofiserija, i limitirimi komunikacija e Ministeriumesar vaš e Komunitetija thaj Iranibe thaj navakteskoro reagiribe kotar e centralno nivelongere institucije vaš e iranibaskere proektija. Sa akava vazdingja e iranibaskere ofisorongo frustriribe thaj peljargja olengoro kredibiliteti.

Ko Pejë/Pećeskoro regioni i situacija si tele-upre sar ko Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni. E politikane pharuvipa na kergje baro negativno impakto ko iranibaskere ofiseronge performanse thaj butikeribe. Sa e komune kergje i pozicija iranibaskere ofiserija, duj lengje olen ko lengere statutija⁹⁸ thaj trinen isi hramome reference vaše iranibaskere ofiserija.⁹⁹ E iranibaskere ofiserongi inkluzija ko komunakere komunitetongere ofisija jekh kotoresar limitiringje akale mehanizmoskere aktivitetija. Kotar e pozitivno rig, isi, sar so si ani Pejë/Pećeskiri komuna kote so o šerutno e komunakorodelegiringja sa e responsibilitetija vaš iranibe thaj reintegriribe kotar e iranibaskere proektija ani Kosova, e iranibaskere ofiseronge.

Ano Prishtinë/Prištinako regioni, ki komuna Fushë Kosovë/Kosovo Polje, E Kosovakere Serbongere iranibaskere ofiserija, vi kodo so sinepokime na biçhalge reporti vaš olengiri buti. Kotar javer rig, e Kosovakoro Albancengoro ofiseri si but dinamikano, vi džanindoj adava kaj oleskere bukjake vov na lela pokimos thaj na lela savi te ovel javer kompensacija vaš i buti so kergja. Ko Obiliq/Obilić, i decizija e iranibaskere ofiserija te oven khetane e komunitetongere ofisonsar si lendi kotar e

⁹⁷ E iranibaskoro ofiseri si Kosovakoro Albanco savo so na džanela šukar e Serbongiri çhib thaj adava limitirinela ole te kerel direktno interakcija e javera komunitetoncar so iranena pes.

⁹⁸ Pejë/Peć thaj Deçan/Deçane.

⁹⁹ Pejë/Peć, Klinë/Klina thaj Istog/Istok.

Kosovakere Serbongere iranibaskere ofiserija, džikote e Kosovakere Albancongere iranibaskere ofiserija na mangle te keren adava. Generalno dikhindoj šaj te phenel pes kaj e komune ko regioni na dena baro dumo/suporti/arka/ e iranibaskere ofiseronge. Adaleske olengere performanse vi majodorig ačhovena ko harneder nivelo.

Ko Prizrenesko regioni, numa na ki komuna Mamuša/Mamushë/Mamuša,¹⁰⁰ sa e komune apointiringje iranibaskere ofiseron, vi kodo so akija pozicija nane hramomi ko komunakere statutija. Sar te si, e ofisija, generalno dikhindoj funkcionirinena lačhe. Sar egzemplo/misal/, ki komuna Rahovec/Orahovac sine duj iranibaskere ofiserija dži ko aprili 2008 berš, jekh Kosovakoro Albanco thaj jekh Kosovakoro Serbo. Ko akava vakti e Kosovakoro Albanco ačhilo sar iranibaskoro ofiseri thaj e Kosovakoro Serbo, iranibaskoro ofiseri, si čhivdo ki pozicija šerutno ko komunakoro komunitetongoro ofisi. Numa, vi bizi te dikhen pes akala faktija, e aktivitetija katar e komunitetongere ofisija thaj e iranibaskere ofiserija čaljarena e komunakere obligacije te adresirine e phučiba phangle e manušengere iranibasar, ko jekh relativno adekvatno butikeribe. Ko Dragash/Dragaš thaj ki Suharekë/Suva Reka e iranibaskere ofiserija kerena pherde kapacitetesar buti, džikote ki Gjakovë/Đakovica i pozicija si phutardi kotar o mart 2009 berš.

Dikhindoj generaln, e iranibasker ofiserongere performanse sine numa minimalno afektirime kotar e 2008 politikane thaj legalne pharuvipa ani Kosova. I nastabilno politikani funda pe savi e ofisija arkhen sine pes ikljola sar rezultati faktostar kaj akava mehanizmo sine dikhilino ko politikano papiri¹⁰¹ ja palem ko kanuni, so reflektirinela sine pes ko harno morali maškar e manuša so kerena sine akija buti. Ko adala komune kote so e iranibaskere ofiserongiri pozicija funkcionirinela lačhe si buteder kotar olengoro personalno motivi thaj na sine doborom odolestar so von lije asistencija kotar i komuna ja palem, kotar e centralno nivelongere institucije.

E OSCE-skere rekomandacije dži ko centralno niveloskere institucije si te keren so šaj te kerel pes ki legalno funda, te šaj te del pes e irnaibaksere ofiseronge legalno baza vaš olengere majodorutne performanse ko sa e komune kote so kerena pes save vi te oven iranibaskere aktivitetija. E butivar limitirime komunikacije maškar e Ministeriumi vaš Komunitetija thaj Iranibe thaj e komunakere iranibaskere ofiserija sii javer buti savi so khamela te lačharel pes. Ko lkoalno nivelo o OSCE dela rekomandacije, ma te heminen e iranibaskere ofiseron e komunakere komunitetongere ofisocar, ja palem javere komunakere kotoresar, ko sa e komune kote so e iranibaksere portofolioske khamela pes bareder sama. Te heminen pes kala duj ofisija si sar te kerel pes e budžetesgoro reduciribe vaš e duj komponente (avibe/aksesi/ dži ko servisija thaj iranibe).

¹⁰⁰ Adava si odoleske so ki Mamuša/Mamushë/Mamuša komuna, nane dislocirime manuša.

¹⁰¹ Sar so sine phendino upreder I pozicija iranibaskere ofiserija sine kerdini teli e 2004 Kosovakere Standardengoro Implementacijako Plani thaj nikana na sine formalizirimo ko kanuni ja palem ki dujto legislative.

3.3 KOMUNAKIRI BUTJARNI GRUPA VAŠ IRAME MANUŠA

E komunakiri butjarni grupa vaš irame manuša (komunaki butjarni grupa) si lokalno thaj implementiribaskoro forumi vaš sa e butja phangle e manušengere iranibasar, e projektoncar thaj e aktivitetoncar hramome ko 2006 Revizirimo Lil vaš Lačheder Iranibe.¹⁰² E komunakiri butjarni grupa si kerdini kotar e lokalno komunakere ofisijalnomanuša, leindoj kate vi e komunakere iranibaskere ofiseron, vi e komunitetongere ofison, Kosovakiri Policija, e komunitetija, e dislocirime manušengere reprezentantija, reprezentantija kotar e internacionalno organizacije sar so si o UNMIK, UNHCR, javera UN agencije, OSCE thaj relevantno nagavernoskere organizacije thaj civilnikane themeskere grupe.¹⁰³ Kotar vakti dži ko vakti akharde si te aven ko khidipa thaj sesije vi o Ministeriumi vaš Komunitetija thaj Iranibe thaj o Ministeriumi vaš Lokalno Korkorutno Gavernoskiri Administracija.

Ko Gjilan/Gnjilanakoro regioni, e komunakiri butjarni grupa si generalno etablirimi/kerdini/ thaj funkcionirinela.¹⁰⁴ Butivar, e komunakree šerutne thaj dujto šerutne vaš e komunitetija legarena e khidipa.¹⁰⁵ E komunitetija si lače reprezentirime ko akava mehanizmi, numa, e reprezentantija kotar e Romengiri komuniteta butivar lena participacija numa kana kerela pes diskusija vaš e manuša kotar olengoro komuniteti.¹⁰⁶ Ki komuna Viti/Vitina, e Kosovakere Kroatongoro komuniteto nane reprezentanto savo so butivar avela ko komunakere butjarne gurpakere khidipa/bešipa/.

Ki Mitrovicë/Mitrovicakoro regioni, pali bojkotiribe e Kosovakere institucije ko uprune komune, e komunakere butjarne grupe si kerdine numa ko trin telune komune. Ki Mitrovicë/Mitrovica thaj ko Skenderaj/Srbica komune, e Kosovakoro Albanco, dujto šeruno e komunakoro, legarela e khidipa, džikote ko Vushtrri/Vučitrn e komunakoro šerutno avela ko sakova jekh khidipe. E Kosovakere Albancija, Kosovakere Serboja thaj e Aškalije, si reprezentirime ko sa e komune. E Kosovakere Khoraja, Kosovakere Bošnjakija thaj e Roma, avena ko sako

¹⁰² http://www.unmikonline.org/srsg/orc/documents/Manual_ENG.pdf

¹⁰³ Dikh i rigori kotar e 2006 Revizirimo Lil vaš Lačheder Iranibe.

¹⁰⁴ E komunakere butjarne grupe nane kerdine ko Hani i Elezit/Đeneral Janković thaj ko Kačanik/Kačanik komune soske ko akala komune dživdinena sine thaj dživdinena majbut Kosovakere Albancija. Ki komuna Štrpce/Shtërpçë e komunakiri butjarni grupa na funkcionirinela kotar 2007 berš, pali e kompleksno politikani situacija ki komuna so sikavgja pes pali e Kosovakere Serbongoro bojkoti ko novembro 2007 ko lokalno alusariba thaj maj 2008, pali e Serbijakere lokalno alusariba.

¹⁰⁵ Ko Ferizaj/Uroševac I butjarni grupa ko akava vakti si legardi ktoar e komunakoro iranibaskoro ofiseri.

¹⁰⁶ Akava kerela pes ko Novobërdë/Novo Brdo thaj ki Kamenicë/Kamenica komune.

jekh butjarne grupako khidipe ki komuna Mitrovicë/Mitrovica, džikote ko Vushtrri/Vučitrn e Kosovakere Khoraja thaj e Roma na participirinena.

Ko Pejë/Peć regioni, numa na ko Junik, sa e komune kergje komunakiri butjarni grupa. Numa, ko Deçan/Deçane, e komunakiri butjarni grupa si kerdi, numa na operiririnela sostar na avela o reprezentanto kotar e dislocirime manuša. Ko Istog/Istok thaj ki Pejë/Peć komuna, o dujto komunakoro manuš vaš e komunitetija thaj o komunakoro iranibaskoro ofiseri,vi e duja ktoar e Egıptjanongi komuniteta, legarena o khidipa. I reprezentacija, šaj te phenel pes, si problematikane ko Aškalije thaj Egıptjanija, soske nesave olendar deklaririnena pes vi sar Aškalije, vi sar Egıptjanija. Ki komuna Pejë/Peć, akava mehanizmi na siguringja sasti participacija kotar e dislocirime manuša kotar e sa e komunitetija: ko butjarne grupakere khidipa avela numa e Kosovakoro Serbo thaj varekana o Rom, džikote e Kosovakere Bošnjakija, Aškalije thaj e Egıptjanija nane reprezentirime.

Ko Prishtinë/Priştinakoro regioni, numa na ko Gllgovc/Glogovac,¹⁰⁷ sa e javera komune kergje e komunakere butjarne grupen. Butivar o manuš so legarala akava mehanizmi si e komunakoro šerutno, ja palem e komunakoro dujto šerutno. Numa ko Lipjan/Lipljan komuna e Kosovakoro Serbo, dujto šerutno vaš komunitetija legarela e butjarne grupakere khidipa. E komunitetongoro reprezentiribe ko akava regioni si problematikano. Vi adava so nekobor olendar regularno avena ko khidipa, nane lačo reprezentiribe kotar e Egıptjanija ko Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Kosovakere Albancija thaj Kosovakere Khoraja ko Lipjan/Lipljan, Roma, Aškalije thaj Kosovakere Bošnjakija ko Obiliq/Obilić,¹⁰⁸ thaj Kosovakere Serboja thaj Roma ki komuna Shtime/Štimlje.

Ko prizreneskoro regioni buteder kotar e komune¹⁰⁹ kergje akale forume, savo so si legardo kotar e šerutne, ja palem kotar e Dujto komunakere šerutne vaš e komunitetija dumosar kotar e komunakere iranibaskere ofiserija thaj kotar e komunitetongere ofiserija. Ko javera, numa na ko Dragash/Dragaš,¹¹⁰ majbut e Kosovakere Serboja avena ko khidipa.¹¹¹ Numa, ki Rahovec/Orahovac komuna, pale Kosovakere Serbongoro bojkoti, ko khidipa avena numa e dislocirime manuša save so dživdinena avrijal o Kosovo, avena ko khidipa, džikote e andre hasardine manuša, save so akana dživdinena ko Rahovec/Orahovac na khamena te participirinena.

¹⁰⁷ Vi o Gllgovc/Glogovac si e Kosovakeri-Albancvongiri mono-etnikani komuna.

¹⁰⁸ Akale komunitetongere reprezentantija sporadikane avena ko khidipa. Numa o OSCE dikhlja kaj e komunitetongoro ofisi generalno reprezentirinela sa e komunitetongere intereson.

¹⁰⁹ Numa na ki Mamuša/Mamushë/Mamuša thaj ko Malishevë/Mališevo.

¹¹⁰ Ki komuna Dragash/Dragaš e reprezentirime komunitetija si Kosovakere Albancija, Kosovakere Bošnjakija thaj e Goranija, džikote e Kosovakere Serboja na avena ko khidipa.

¹¹¹ Ki Suharekë/Suva Reka komuna, vi o Aškalija so reprezentirinela vi e Aškalijen vi e Romen, butivar na avela ko khidipa.

E 2008 politikane zuraripa ani Ksova na afektiringje but o funkcioniribe ko akala komunakere butjarne grupe. Numa, e dislocirime manuša kotar sa e komunitetija regularno participirinena, salde/numa/ ko nekoboro butjarne krupe ki regularno baza. Sar te si, i generalno percepcija i situacija *status quo* vaš o iranibaskoro procesi sikavela soske akava procesi džala but lokheste/pohari/. I situacija te ovel phareder butivar athinela vi kotar e logistika, droma thaj dromengoro organziribe ko akala butjarne khidipa.

E centralno thaj e lokalno niveloskere institucije,¹¹² te den pes godi vaš olengere obligacije *vis-a-vis* e našle manuša thaj e dislocirime manuša, thaj te sigurinen lačo momenti vaš iranibaskoro procesi. E lokalno institucija khamela pes te garantirinen efektivno reprezentiribe ktoar e sa dislocirime manuša ko komunakere butjarne grupe, leindoj kate vi finansijakoro thaj logistikakoro suporti.

4. KONKLUZIJE/KLIDARIPA/

E Kosovakiri legalno sevli dela funda te sigurinel e komunitetongoro hakaja vaš lačheder participacija ko procesija kana kerela pes decizija ko lokalno nivelo. Numa, akija legalno sevli, panda nane adekvatno implementirimi. Odoleske, e mahenaizmija save so akana egzistirinena na sakana/savaht/ dena e komunitetonge baro šajipe thaj efektivno protektiribe, ja pakem šak te garantirinen olengoro participiribe. Generalno dikhindoj, e pharuviba so sikavgje pes ko politikano scenario, kotar jekh rig, reduciringje e participiribaskere mehanizmongoro kapaciteti, majbut vaš eKosovakere Serbongoro thaj e Romane komunitetongoro bojkotiribe, thaj kotar e dujto rig, so na sine šajipe e komunitetongere reprezenton te zuraren pes kotar e komunakere liderija. Varekana palem e hemime decizije afektiringje e na-mažoritetakere reprezentanton, so sine kerdino upral e funda katar eperformansengori evaluacija, thaj butivar kotar e politikani rig rezultiringje agjaare sar so rezultiringje.

E na-mandatirime mehanizmija, majangle e komunakere komunitetongere ofisija, na sikavgje pes doborom efektivne soske na resle efektivno komunitetongoro participiribe ko lokalno nivelo thaj e komunitetonge na dingje šajipe lokheder te aven dži ko nesave servisija, dži kolende avela pes phareder.¹¹³ Ani Kosova kote so vi majodorig e inter-etnikane relacije thaj e relacije maškar e institucije thaj e komunitetija si khovle, akala mehanizmon šaj te ovel solidno legalno funda. Majodorig, e komunakoro iranibaskere ofiserongoro inkorporiribe ano komunakere komunitetongoro ofisija šaj te nakhavel pes, specijalno ko adala komune kote so o iranibaskoro portofolio šaj te lel bareder sama, thaj e respektirime budžeteskere

¹¹² Majangle o Ministeriumi vaš Komunitetija thaj Iranibe, vuma vi o gaverno, o premieri, thaj sa e centralno nivelongere mehanizmija vaš e komunitetongiri participacija, leindoj kate vi e godideibaskere konsile vaš e komunitetija thaj e premiereskere ofise vaš komunitetija.

¹¹³ Dikh e detalno klidaripa vaš sako jekh na-mandatirimo mehanizmo teleder.

linije te ikeren pes ulavde, te šaj te sigurinel pes bareder slobodija ko akcije, vi vaš e komunitetongere butja, vi vaš e iranibaskere buthja. Buteder, dikhindor e neve kerdine mandatorime mehanizmon, sar so si, legarutno šerutno manuš ani komunakiri asambleja vaš e komunitetija thaj i pozicija dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija, o striktno interpretiribe e deše procentengiri obligacija, kotar javer rig, akala mehanizmija šaj te ačhaven e tikneder komuniteton ko but komune, thaj ma te oven reprezentirime thaj ma te len participiribe ko publikano dživdipe. Kodoleske, jekh fleksibilno metodologija – vi kodo so nane doborom baro senzuso – šaj te sigurinel kaj ekomunitetongoro reprezentiribe ka reflektirinel o diverzitetu/javeripe/ ko komune.

Adava šaj te resel pes ko buhleder Kosovakoro niveli, te kergje pes e komunitetongere komitetija thaj te kergje lačheste buti. Ko jeh vakti sikavela pes vi o phuibe, reprezentirinena li akala komitetija sa e komuniteton, akata ekspecija si e Kosovakere Montenegroncoja.¹¹⁴ Olen, sar jekh phendino thaj lače organizirimo komuniteti, khamela pes te reprezentirinen ko lokalno niveloskere participiribaskere mehanizmija, sar so si te phena e komunitetongere komitetija. Numa ko Prishtinë/Prištinakoro regioni, e komunitetongere komitetija khuvana pes bare problemoncar soske olengere membron nane kvalifikacija so khamela pes thaj nane olen buteder finansije. Kana vakerja vaš o gender/murša-džuvlja/balansi,¹¹⁵ o na-baro džuvlengoro reprezentiribe sar komunitetongere reprezententija, rodela bareder afirmativno akcije. Specijalno, buteder zor khamela te del pes ko bareder participiribe e džuvlengoro kotar e dukhadvine Romengere, Aškalijengere thaj Egipctjanongere komunitetija.

Dikhindoj e neve etablimirime mehanizmon, sar so si, o dujto legaripaskoro manuš ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija thaj dujto komunakoro šerutno vaš e komunitetija, našti panda te vakera vaš olengere performanse thaj te klidara vareso, ja palem te das konkluzija. Numa, šaj te phenel pes kaj komunakre dujto šerutne, dži ko nesavo niveli si efektívno thaj resena nesavi komunitetongoro participiribe, adava našti te vakere pes vaš e dujto lagaripaskere manuša ki komunakiri asambleja vaš e komunitetija.

Buteder e komunendar etabliringje/kerge/ komunakere siguripaskere konsilija, džaindoj pali o 2008 kanuni vaš Policija, numa maškar o aprili thaj maji 2009 berš. Khamela pes buteder vakti te šaj akava mehanizmi te resel efektiviteti, numa

¹¹⁴ Akava si pali o fakti so e Kosovakere Montenegrijancija si but hari, astarindoj kotar e 1990-to berša dži ko avgo kotor 2008 beršestar kana sine registririmi i avgo Kosovakere Montenegroncori asocijacija. Vi pali ofakti so o OSCE butivar phenelas sine kaj varesave komunitetija nane eksplicitno vakerdine ko Kosovakoro konstitucijakoro frejnetworko, (sar so si e Kosovakere Kroatongere thaj e Kosovakere Montenegrongere komunitetija), bon eksplicitno nane vakerdine (thaj vi na sine ekskludirime) ki Kosovakiri konstitucija.

¹¹⁵ Dikh o Aneksi 2. I data baza informacijendar si khedimi numa kotar e komunitetongere komitetija soske adava si olengoro vi mandateskoro vi kolegijalno karakteri.

bareder zor khamela te kerel pes, te šaj te sigurinel pes fer reprezentiribe kotar sa e komunitetija ko respektirime komune.

E na mandatorime mehanizmija, e komunakere komunitongere ofisija, i pozicija e komuankere iranibaskere ofiserija thaj e komunengere butjarne grupe vaš iranipe, si etablirime ko buteder komune thaj siguringje reprezentiribe thaj participiribe kotar e komunitetija ko publikano dživdipe. Majdur, akala mehanizmija dena šajipe e komunitonge phutardo te sikaven pengere gindipa vaš o iranibe thaj reintegriribe, save si kotar kapitalno importanca vaš keribe jekh multi-etnikano them.

Bibahtake, i legalno seveli na lela an peste akale mehanizmon, thaj kodoleske dela pes rekomandacija dži ko Ministeriumi vaš Korkorutno Gaverno te kerel adava thaj e komunakere institucije te sikaven kaj adava čače khamela thaj musaj te kerel pes.

5. REKOMANDACIJE/SO TE KEREL PES/

Dži ko centralno niveloskere institucije:

- E kosovakoro gaverno thaj i asambleja dena pes godi vi jekhvar te keren introduciribe vaš e legalno trubujimata kotar keribe komunakere komunitongere ofisija thaj komunakere iranibaskere ofiserija, thaj te phenel kaj akanutni legalno kontribucija kreela negativno impakto ko akale mehanizmongere performase.
- E Kosovakoro gaverno thaj i asambleja khamela pes te vazden i rola thaj o efektiviteto ko sa e participacijakere mehanizmija ko laokalno nivelo trujal adoptiribe/leibe/ thaj implementiribe e legislacijako thaj e politikongo, leindoj kate vi deibe godi ko lokalno niveloskere institucije te interpretirinen e deše procenton ko jekh fleksibilno drom, te sigurinen sasto reprezentiribe thaj participiribe ktoar sa e komunitetija, leindoj kate vi adalen so si numerikane tikneder thaj te alocirinen lačheder finansijakere resursen.
- I komunikacija maškar e ministeriumija thaj e lokalno nivelongere institucije te ovel lačheder, džikote o komandno lanco thaj o reportiribaskoro sistemo trubuj te klarificirinelpes te šaj te den kontribucija ko mehanizmongoro efektiviteti.

Dži ko laokalno niveleskere institucije:

- E komune khamela pes te sigurinen etabliribe/keribe/ sa e mandatirime mehanizmongi thaj te sigurinel kaj e phurane na-mandatirime mehanizmija ka ačhon thaj ka keren pes neve, adalesar so ka hramonen olen ko statuti hramome referenconcar, sar so phenena e principija vaš

fer etnikani thaj gender/murša-džuvlja/ senzitivno reprezentiribe. Specifikani sama te del pes upral e majdukhavdine komunitetija, sar so si e Roma, Aškalije thaj Egiptjanija.

- E komunakere majučheder rangirime oficijalne manuša khamela pes te zuraren e relacijen e na-mažoritakere komunitetoncar adalesar so ka aven dži lende, te hramonen olengere problemon thaj te den palpale so šaj majsigeder, te keren afirmativno akcije te šaj te motivirinen e komunitetongoro participiribe savo so akana nane but zoralo ko sa e Kosovakere institucije.
- E komunakere liderija, leindoj akate vi e komunakere šerutne thaj e komunakere departmenongere direktoren, khamela pes te zuraren e na-mažoritakere reprezentanton te šaj te khelen zuraleder rola ko decizijakoro anibasko procesi, adalesar so ka den olenge adekvatno treningoja thaj te sigurinen kaj e performansengiri evaluacija ka džal majodorig.

ANEKSI 1 – Dikhibe upral e komunitetongere mehanizmongo participiribe ko lokalno nivelo (juli 2009)

<i>Regioni</i>	<i>Komuna</i>	<i>KK</i>	<i>LMKAK</i>	<i>DŠK</i>	<i>KKSK</i>	<i>KKO</i>	<i>KIO</i>	<i>KBGI</i>
<i>Gjilan/Gnjilane¹¹⁶</i>	<i>Ferizaj/Uroševac</i>	✓	✓		✓	✓	✓	✓
	<i>Gjilan/Gnjilane</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Hani i Elezit/ Deneral Janković</i>	✓						
	<i>Kaçanik/Kaçanik</i>	✓			✓			
	<i>Kamenicë/Kamenica</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Novobërdë/Novo Brdo</i>	✓		✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Štrpce/Shtërpçë</i>	✓		✓		✓	✓	
	<i>Viti/Vitina</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<i>Mitrovicë/ Mitrovica¹¹⁷</i>	<i>Leposavić/Leposaviq</i>					✓	✓	
	<i>Mitrovicë/Mitrovica</i>	✓			✓	✓	✓	✓
	<i>Skenderaj/Srbica¹¹⁸</i>	✓			✓	✓	✓	✓
	<i>Vushtrri/Vučitrn</i>	✓			✓	✓	✓	✓
	<i>Zvečan/Zveçan</i>					✓	✓	
	<i>Zubin Potok</i>					✓	✓	
<i>Pejë/ Peć</i>	<i>Deçan/Dečani¹¹⁹</i>	✓				✓	✓	✓
	<i>Istog/Istok</i>	✓	✓		✓	✓	✓	✓
	<i>Junik</i>				✓			
	<i>Klinë/Klina</i>	✓				✓	✓	✓
	<i>Pejë/Peć</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<i>Prishtinë/ Pristina</i>	<i>Fushë Kosovë/Kosovo Polje</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Gllgovc/Glogovac</i>				✓			
	<i>Lipjan/Lipljan</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Obiliq/Obilić</i>	✓		✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Podujevë/Podujevo</i>	✓			✓		✓	✓
	<i>Prishtinë/Pristina</i>	✓	✓		✓	✓	✓	✓
	<i>Shtime/Štimlje</i>	✓			✓	✓	✓	✓
<i>Prizren</i>	<i>Dragash/Dragaš</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Gjakovë/Đakovica</i>	✓	✓			✓		✓
	<i>Malishevë/Mališevo</i>	✓			✓	✓	✓	
	<i>Mamuša/Mamushë/Mamuša</i>	✓		✓				
	<i>Prizren</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Rahovec/Orahovac</i>	✓		✓	✓	✓	✓	✓
	<i>Suharekë/Suva Reka</i>	✓			✓		✓	✓

Legenda:

¹¹⁶ E komunitetengere komitetija ano Štrpce/Shtërpçë si kerdine numa na funksionirinena.

¹¹⁷ E komunakere komunitetongere ofisija ko Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok thaj Zvečan/Zveçan funksionirinena numa ki *ad hoc* baza.

¹¹⁸ E komunakoro komunitetongoro siguripasko konsili ko Skenderaj/Srbica si kerdino, numa na funksionirinela.

¹¹⁹ E komunaki butjarni grupa vaš iranipe ko Deçan/Deçane komuna na funksionirinela.

KK: komunitetono komiteti;
LMKAK: legarutno manuŝe komunakere asamblejako vaŝe komunitetija;
DŜK: Dujto ŝerutno vaŝe Komunitetija;
KKSĶ: komunakoro komunitetongo siguripakŝo konsili;
KKO: komunako komunitetongo ofisi;
KIO: komunako iranibakŝo ofiseri;
KBGI: komunaki butjarni grupa vaŝ iranibe.

ANEKSI 2 – I numerikani relacija murša-džuvlja/gender/ ko komunitongere komitetija (juli 2009)

Regioni	I numerikani relacija murša-džuvlja /gender/ ko komunitongere komitetija	Kosovakeri Albancija		Kosovaker i Serboja		Kosovakeri Khoraja		Kosovakeri Bošnjakija		Roma		Aškalije		Egiptjanija		Kosovakeri Kroatija		Goranija		Kosovakeri Montenegro jancija		Sa ko sa	
		m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž	m	dž
Gjilan/Gnjilane	<i>Ferizaj/Uroševac</i>	2	1	1						1		1					1				5	2	
	<i>Gjilan/Gnjilane</i>	1	2	2		1				1											5	2	
	<i>Han i Elezit/ Đeneral Janković</i>	3						1													4	0	
	<i>Kaçanik/Kaçanik</i>	4	1																		4	1	
	<i>Kamenicë/Kamenica</i>	4		4						1											9	0	
	<i>Novobërdë/Novo Brdo</i>	1	1	2						1											4	1	
	<i>Štrpce/Shtërpçë¹²⁰</i>																						
	<i>Viti/Vitina</i>	2		1	1												1				4	1	
Mitrovicë /Mitrovica	<i>Leposavić/Leposaviq</i>																						
	<i>Mitrovicë/Mitrovica</i>	2				1		1				1									4	1	
	<i>Skenderaj/Srbica</i>	2	1	3								1									6	1	
	<i>Vushtrri/Vučitrn</i>	2	2	2		1				1		1									7	2	
	<i>Zvečan/Zveçan</i>																						
Pejë/Peć	<i>Deçan/Dečani</i>	2			1			1					2	1							4	3	
	<i>Istog/Istok</i>	2		1				1					1								5	0	
	<i>Junik</i>																						
	<i>Klinë/Klina</i>	3	1	1					1				1								6	1	
	<i>Pejë/Peć</i>	2	1	1				2					1								7	0	
Prishtinë /Priština	<i>Fushë Kosovë/Kosovo Polje</i>	2	2		2					1		1		1							5	4	
	<i>Glogovc/Glogovac</i>																						
	<i>Lipjan/Lipljan</i>	1	1		3					1		1					1				3	5	
	<i>Obiliq/Obilić</i>		3	3	2					1											4	5	
	<i>Podujevë/Podujevo</i>	2	1		1					1		2									5	2	
	<i>Prishtinë/Priština</i>	1	1	2	1		1		1	1		1									5	4	
<i>Shtime/Štimlje</i>	1	1						1	1		1									3	2		
Prizren	<i>Dragash/Dragaš</i>	1	1					1									1	1			3	2	
	<i>Gjakovë/Đakovica¹²¹</i>	1	1					1					1	1							2	3	
	<i>Malishevë/Mališevo</i>	3	1							1											4	1	
	<i>Mamuša/Mamushë /Mamuša</i>	1				2				1											3	1	
	<i>Prizren</i>	2	3	1		2		1	1	1					1						7	4	
	<i>Rahovec/Orahovac</i>	2	1	3	1					1				1							6	3	
<i>Suharekë/Suva Reka</i>	1	1							1		1	1								3	2		
Sa ko sa	Vaş komuniteti	50	27	25	12	7	1	6	6	14	3	11	1	8	2	1	1	2	1		127	53	

¹²⁰ E komunitongoro komiteti na sine kerdo ko Štrpce/Shtërpçë komuna soske na funkcionirinela e komunaki asambleja, savi so na ikergja oficijalno khidipe kotar e lokalno alusariba ko 2007.

¹²¹ Ki Gjakovë/Đakovica e komunitongoro okomiteti na reprezentiringja e Romane komuniteto sar so khamela pes.

ANEKSI 3 – 2005 e etnicitetija ani Kosova

**Albancija
Serboja
Khoraja**

Bošnjakija
Goranija
Roma, Aškalije thaj Egiptjanija
Kroatija thaj javera

Legenda: Akija mapa nane oficijalno dokumenti thaj si dendi numa vaš e reference.

Ko javera khuvena vi e Kosovakere Montenegrojancija.